

**АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН 2020-2024 ОНЫ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ХӨТӨЛБӨРИЙГ
ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ЗОРИЛТЫН ХЭРЭГЖИЛТ**

2023.12.01

Булган аймаг

№	Үйл ажиллагааны хөтөлбөрт тусгагдсан зорилт	Хүрсэн түвшин, үр дүн	Хэрэгжилтийн хувь
НЭГ. ХҮНИЙ ХӨГЖЛИЙН БОДЛОГО			
1.1. Эрүүл мэнд. Эрүүл дадал хэвшилтэй, идэвхтэй амьдралын хэв маягтай иргэн төлөвшүүлж, өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх тогтолцоог бэхжүүлж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний чанар хүртээмжийг сайжруулна.			
1.1.1	Эрүүл мэндийн байгууллагуудын барилга байгууламж, дэд бүтцийг сайжруулж, оношилгоо, эмчилгээний дэвшилтэт технологийг нэвтрүүлж, эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг чанартай, тэгш, хүртээмжтэй үзүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.	Эрүүл мэндийн салбарын хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлж, эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний чанар, стандартыг хангах зорилгоор 2023 онд 3.9 тэрбум төгрөгийн ажил, арга хэмжээг төлөвлөн ажилласан. Төлөвлөгөөний дагуу Орхон сумын ЭМТ-ийн барилгын ажил, аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн хүүхдийн тасгийн их засварын ажил бүрэн хийгдсэн. Үүнээс гадна Дашинчилэн, Бугат, Тэшиг, Могод, Хангал, Хутаг-Өндөр сумын Эрүүл мэндийн төвийн барилгыг шинээр барих, засварлах зураг төсвийн ажлыг хийж, холбогдох дээд шатны байгууллагад шаардагдах хөрөнгө оруулалтын саналыг хүргүүлэв. Эмнэлгийн нэн шаардлагатай тоног төхөөрөмжийн хангалтыг нэмэгдүүлэхэд 2023 онд улсын төсвийн 277.1 сая, орон нутгийн төсвийн 78.8 сая, хандив тусламжийн 258.0 сая, нийт 613.9 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийгдлээ. Тухайлбал аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн төрөх тасагт 8, мэс заслын тасагт 10, амбулаторит 3, нийт 21 байршлыг камержуулан аюулгүй байдлыг сайжруулж, эх, хүүхдийн тусламж үйлчилгээнд нэн шаардлагатай 14 төрлийн тоног төхөөрөмжөөр хангасан. Мөн анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагыг эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээнд нэн шаардлагатай ЭХО аппарат, эхоны өнгөт принтер, инкубатор, автомат мэс заслын угаалтуур зэрэг 24 нэр төрлийн тоног төхөөрөмжөөр хангаснаар аймгийн хэмжээнд эрүүл мэндийн байгууллагуудын тоног төхөөрөмжийн стандарт хангалт өмнөх оноос 0.4 пунктээр нэмэгдэж 89.9 хувьд хүрсэн байна.	67.5
1.1.2	Эрүүл мэндийн байгууллагуудын яаралтай тусламжийн чадавхыг сайжруулж, техник, тоног төхөөрөмж, автомашинаар үе шаттай хангана.	2023 онд 4 сумын Эрүүл мэндийн төвийн 8 багийн эмч нарыг орон нутгийн төсвийн 12.2 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар яаралтай тусламжийн иж бүрдэл, тоног төхөөрөмжөөр хангаж яаралтай тусламжийн чанар, хүртээмжийг сайжрууллаа. Улсын төсвийн 175.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар аймгийн Нэгдсэн эмнэлэг бүрэн тоноглогдсон туулах чадвар бүхий түргэн тусламжийн автомашинаар хангагдсан. Рашаант, Тэшиг, Бүрэгхангай, Могод сумын эрүүл мэндийн төвийг түргэн тусламжийн автомашинаар хангах талаар улс, орон нутгийн төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэх төсөл арга хэмжээний саналд тусгаж, Эрүүл мэндийн яаманд хүргүүлэв.	60.0
1.1.3	Иргэдийн эрүүл мэндийн боловсролыг дээшлүүлж, зонхилон тохиолдох халдварт бус өвчний эрт илрүүлгийн үзлэгийг зохион байгуулж, эрүүл, идэвхтэй амьдралын хэв маягийг төлөвшүүлэх арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.	Иргэдийн эрүүл мэндийн боловсролыг дээшлүүлэх чиглэлээр сургалт, үйл ажиллагаануудыг зохион байгуулсны үр дүнд хүн амын халдварт бус өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх үзлэг оношилгоонд хамрагдвал зохих иргэдийн 24423 буюу 41.0 хувийг хамруулж, эрүүл зан үйлийг төлөвшүүлэх сургалт сурталчилгаанд 4698 иргэн, эрүүл мэндийн даатгалд 515 иргэнийг хамруулж, 34.1 сая төгрөгийг эрүүл мэндийн даатгалын санд төвлөрүүлсэн.	100
1.1.4	Халдварт өвчний тандалт сэргийлэлтийг сайжруулж, эрт илрүүлэх, идэвхтэй үзлэгийг зохион байгуулж, хариу арга хэмжээний бэлэн байдлыг дээшлүүлнэ.	Халдварт өвчний тандалт, сэргийлэлтийг сайжруулах зорилгоор "Эрүүл цус-Эрүүл ирээдүй" арга хэмжээг аймгийн хэмжээнд зохион байгуулж, бэлгийн замаар дамжих халдварт өвчнийг илрүүлэх оношилгоонд 3131 иргэнийг хамруулсан нь нөхөн үржихүйн насны иргэдийн 10.6 хувийг эзэлж байна. Үзлэг оношилгоогоор 11 тохиолдлыг илрүүлэн эмчлэн эрүүлжүүлж, 380 иргэнд сургалт, сурталчилгаа, эмчийн зөвлөгөө өгч ажиллалаа. Шинэ болон дахин сэргэж буй халдварт өвчний хариу арга хэмжээний бэлэн байдлын хангалтыг нэмэгдүүлэн аймгийн хэмжээнд 3 сарын нөөцийг бүрдүүлж, нөөцийн хангалт 85.0 хувьд хүрсэн.	100

1.1.5	Төрөлжсөн, сувилахуйн тусламж үйлчилгээг өргөжүүлэн, чанар хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.	Сувилахуйн тусламж үйлчилгээг ард иргэдэд үзүүлэх, урьдчилан сэргийлэх, эрүүл мэндийн боловсрол олгох сургалт зохион байгуулах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулах зорилготой "Тусч шувуухай" нийгэмд үйлчилгээтэй төрийн бус байгууллагын үйл ажиллагааг дэмжин орон нутгийн төсвийн 10.6 сая төгрөгөөр 7 төрлийн багаж, эмнэлгийн хэрэгслээр хангаж, сувилахуйн төвийг нээж, стандартын шаардлагад нийцүүлэн үйл ажиллагаа явуулж байна. Орон нутгийн төсвийн 14.4 сая төгрөгийн хөрөнгөөр 5 сумын эрүүл мэндийн төвийг зөөврийн компьютероор хангаснаар анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагууд бүрэн цахимжсан.	100
1.1.6	Эрүүл мэндийн ажилтны чадавхыг сайжруулж, нийгмийн хамгааллыг дэмжинэ.	Эмч, эмнэлгийн мэргэжилтний мэргэшил, ур чадварыг сайжруулах чиглэлээр төгсөлтийн дараах үндсэн мэргэшлийн 2 чиглэлээр 2 эмч, төрөлжсөн мэргэшлийн 6 чиглэлээр 4 эмч, 3 сувилагч, тусгай мэргэжилтэн, мэргэжил дээшлүүлэх сургалтад 8 чиглэлээр 9 эмч, эмнэлгийн мэргэжилтэн, орон нутгийн төсвийн 5.7 сая төгрөгийн дэмжлэгээр 5 сувилагч буюу нийт 23 эмч, сувилагч, тусгай мэргэжилтэн сургалтад хамрагдаж байна. Өндөр хөгжилтэй оронд урт болон богино хугацааны сургалтад 6 эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнийг хамрууллаа. Мөн эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнийг тогтвор суурьшилтай ажиллуулах зорилгоор 8 суманд 21 эмч, эмнэлгийн мэргэжилтэнд орон нутгийн төсвөөс амьдрах орон байрны дэмжлэгийг үзүүлж, 1 суманд албаны байр барьж байна.	90.0
1.1.7	Эх, хүүхдэд үзүүлэх тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулан өвчлөл, эндэгдлийг бууруулна.	2023 онд аймгийн эрүүл мэндийн салбарт "Эх, хүүхдийн эрүүл мэндийг дэмжих жил" болгон зарлаж, 63 эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнийг чадавхжуулж, 320.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар тоног төхөөрөмжийн хангалтыг нэмэгдүүллээ. Нөхөн үржихүйн насны эмэгтэйчүүдийн урьдчилан сэргийлэх үзлэгийг 8 суманд зохион байгуулж, 5737 эмэгтэй буюу хамрагдвал зохих эмэгтэйчүүдийн 40.3 хувийг хамруулан, 21 эмэгтэйг эмчлэн, эрүүлжүүлж, жирэмсний эрт үеийн хяналтын хувийг 95.1 хувьд хүргэж, өмнөх оны мөн үеэс 4.5 хувиар нэмэгдүүллээ байна. Орон нутгийн төсвийн 29.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар аймгийн Нэгдсэн эмнэлэгт умайн хүзүүний хорт хавдрын эрт илрүүлэг, оношилгооны тоног төхөөрөмж, "CerviCare" AI системийг суурилуулж нэвтрүүлснээр эмэгтэйчүүдэд үзүүлэх эмнэлгийн тусламж үйлчилгээний төрөл нэмэгдсэн.	80.0
1.1.8	Нүхэн 00-той эмнэлгийг үе шаттайгаар орчин үеийн ариун цэврийн байгууламжтай болгоно.	Орхон сумын эрүүл мэндийн төвийн шинэ барилга 2023 онд ашиглалтад орж, стандартын шаардлага хангасан ариун цэврийн байгууламжаар хангагдсанаар эрүүл мэндийн байгууллагуудын 95.0 хувь нь стандартын шаардлага хангасан ариун цэврийн байгууламжтай болсон.	70.0
1.2. Боловсрол. Хүн бүрд чанартай боловсрол эзэмших тэгш боломжийг бүрдүүлж, боловсролыг хувь хүний хөгжил, төлөвшил, гэр бүлийн амьдралын баталгаа, орон нутгийн хөгжлийн суурь болгон насан туршдаа суралцах тогтолцоог бэхжүүлнэ.			

1.2.1	Суралцагчийг бие даан, бүтээлчээр суралцахууд сургах боломж олгох, тэдний авьяас, ур чадварыг хөгжүүлэх, хүмүүжил, төлөвшил, үндэсний өв уламжлал, зан заншил, эх оронч сэтгэлгээ, амьдрах ухаанд суралцуулах бодлого баримтлан ажиллана.	Суралцагчийг бие даан, бүтээлчээр суралцахууд сургах боломж олгох зорилгоор 15 төрлийн арга хэмжээнд 800 гаруй багш, ажилтан, ерөнхий боловсролын 4400 гаруй суралцагч, 1500 орчим эцэг, эхийг хамруулан 4.9 сая төгрөг зарцууллаа. "Ирээдүйн эрдэмтэд" сорил, туршилтын уралдаанд 173 сурагч 121 төрлийн туршилтыг гүйцэтгэн цахим орчинд байршуулж, дүрслэх урлаг, дизайн технологийн боловсрол олгох сургалтад 300 гаруй хүүхэд, 100 орчим багшийг хамруулан 14.1 сая төгрөг зарцуулснаар улсын чанартай "Супер фэйшн", "Мисс Монголиа" уралдаанд шагналт байр, "Монголын сайхан бүсгүй-2023" уралдаанд "Эко илч"-ээр шалгаран, Улсын технологийн төрөлжсөн олимпиадад 9 төрөлд оролцож 4, 8, 10 дугаар байрт шалгарсан амжилт гаргасан. Үндэсний бичиг үсгийг түгээн дэлгэрүүлэх, бүх нийтийн хэрэглээ болгох "Үндэсний бичиг үсгийн баяр"-ын хүрээнд 9 үйл ажиллагааг зохион байгуулж, 3000 гаруй иргэдийг хамруулан, үндэсний бичгийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх 4 багшийг бэлтгэн, "Эх хэл бидний бахархал" Монгол хэлний Улсын олимпиадад багшийн төрөлд V байранд шалгарсан амжилт үзүүллээ. "Тогтвортой хөгжлийн боловсрол-2" төслийг ерөнхий боловсролын 4 сургуульд 100 хувь хэрэгжүүлэн төслийн хүрээнд Хангал сумын Хялганат тосгонд "Эко зуслан"-г ашиглалтад оруулан, урд бүсийн сумдын 200 гаруй залуу багш нарын уулзалт зөвлөгөөн, давхардсан тоогоор 600 гаруй эцэг эх, сурагчдыг хамруулан тогтвортой хөгжлийн боловсрол олгох сургалтуудыг зохион байгуулав. "Шинэ ирээдүй" хөтөлбөрийн хүрээнд 79.6 сая төгрөгийн санхүүжилтээр 2 зорилт 23 арга хэмжээг хэрэгжүүлэн ажиллалаа. Бага боловсролын математик, монгол хэл унших бичгийн масс олимпиадад давхардсан тоогоор 14540 суралцагч, англи хэл, математик, монгол хэлний масс олимпиадад дунд, ахлах ангийн 7430 суралцагч оролцсон. "Оюунлаг Ирээдүй" уран илтгэлийн тэмцээнд 10 сургуулийн 50 гаруй сурагчид оролцож мэдлэг, ур чадвараа дээшлүүлснээр 1 сурагч Улсын илтгэлийн уралдаанд 1-р байрт шалгарсан амжилтыг үзүүлэв. Элсэлтийн ерөнхий шалгалтад бэлтгэх 3 удаагийн сургалтад давхардсан тоогоор 12 дугаар ангийн 859 сурагчийг хамруулан, хэмжээст онооны дунджаар улсын хэмжээнд 7 байр урагшилж, сургалтын хөтөлбөрийн хэрэгжилт 7.0 хувиар ахиж, Улсын төрөлжсөн олимпиадын сурагчдын төрөлд 1, 4 дүгээр байр эзэлсэн амжилт гаргасан. Мөн "Аймгийн Засаг даргын нэрэмжит тэтгэлэгт хөтөлбөр"-ийг 3 дахь жилдээ хэрэгжүүлэн 2023 онд тэтгэлэгт хөтөлбөрт 102 суралцагч хамрагдаж, орон нутгийн төсвөөс 428.5 сая төгрөгийг зарцууллаа.	98.0
1.2.2	Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн сургууль, цэцэрлэгийн хамрагдалтыг нэмэгдүүлж, сэргээн засах үйлчилгээг нийгэм, хамт олонд нь түшиглэн тогтмол үзүүлнэ.	Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн хамран сургалтыг нэмэгдүүлэх, орчин нөхцөлийг сайжруулах зорилгоор бүх сургуулиудад дэмжлэгийн баг байгуулан ажиллаж байна. Аймгийн хэмжээнд хөгжлийн бэрхшээлтэй 96 хүүхэд ерөнхий боловсролын сургуульд сурч байгаа нь хамран сургалт өмнөх оноос 21.0 хувиар, сургуулийн өмнөх боловсролд 21 хүүхэд буюу хамран сургалт өмнөх оноос 10.4 хувиар тус тус өссөн үзүүлэлттэй байна. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй ажиллах "Хүүхэд бүрийн хөгжлийг дэмжих нь" сэдэвт сургалтад сургуулийн өмнөх болон бага боловсролын 8 багш хамрагдаж, аймгийн хэмжээнд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй ажиллах мэргэшсэн багшийн тоо 82 болж, өмнөх оноос 13.4 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна. Мөн "Дохионы хэлний хөтөч ажилтан бэлтгэх" 3 удаагийн сургалтаар 221 албан хаагч бэлтгэгдсэнээр 26 байгууллага, бүх сумд "Дохионы хэлний хөтөч"-тэй боллоо.	100
1.2.3	Цахим сургалтын платформыг хөгжүүлж, цахим агуулга, цахим хичээл боловсруулж, бүх насны иргэдийн "Насан туршийн боловсрол"-ыг дэмжинэ.	Боловсролын салбарт мэдээллийн технологи, цахим платформ үе шаттайгаар нэвтрүүлэн цахим хичээлийн сайтад 282 хичээлийг байршуулан "Eduten", англи хэлний сургалтыг дэмжих "Pearson" хөтөлбөрийг цахим платформд суурилан зохион байгуулснаар цахим платформ, цахим хичээлийн тоо өмнөх оноос 84.0 хувиар ахисан байна. Боловсрол нөхөн олгох хөтөлбөрт 2022-2023 оны хичээлийн жилд 115 суралцагч хамрагдаж суурь, бүрэн дунд боловсролыг 53 суралцагч эзэмшиж, хорих 439 дүгээр ангийн бичиг үсгийн боловсролгүй 47 хүмүүжигчид бага, суурь боловсрол эзэмших боломжийг бүрдүүллээ. 2023 оны жилийн эцсийн байдлаар сургалтын 6 чиглэл, 9 хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэн насан туршийн боловсрол олгох сургалтуудад давхардсан тоогоор 31896 иргэн буюу нийт хүн амын 51.4 хувийг хамруулж өмнөх оноос 4.7 пунктээр ахисан үзүүлэлттэй байна.	95.0

1.2.4	Багшлах боловсон хүчний мэргэжил, арга зүйн хөгжлийг дэмжиж, тэднийг урамшуулах, харилцан туршлага солилцох боломжийг олгож, нийгмийн асуудлыг үе шаттайгаар шийдвэрлэхэд анхаарна.	"Шинэ багш" хөтөлбөрийн хүрээнд "Сургуульд суурилсан менежментийн загвар"-ыг хэрэгжүүлж хувь хүний хөгжлийн 8 модулийн 92 төрлийн цахим болон танхимын сургалт, уулзалтад давхардсан тоогоор 14182 багш, удирдах ажилтныг хамрууллаа. Хөтөлбөрийн үр дүнд нийт сургуулийн 75.0 хувь нь сургууль хөгжүүлэх богино, дунд хугацааны төлөвлөгөөтэй болсноор мэргэжил дээшлүүлэх сургалтад 19 чиглэлээр 1875 багш, удирдах ажилтныг хамруулан багш нарын 90.0 хувь нь "Багш хөгжлийн төлөвлөгөө"-тэй ажиллаж байна. "Зөвлөх" зэрэгтэй багш хоёроор нэмэгдэн 14 болж, өмнөх оноос 12.0 хувиар, "Тэргүүлэх" зэрэгтэй багш 17-оор нэмэгдэж, өмнөх оноос 15.0 хувиар тус тус өссөн үзүүлэлттэй байна. "Судлаач багш" эрдэм шинжилгээний бага хурлыг "Боловсролын салбар дахь ёс зүйн асуудал, шийдэл" сэдвээр зохион байгуулж, нэг багш улсад 10 дугаар байрт эрэмбэлэгдэн, Улсын олимпиадад хоёр сурагч, хоёр багш медальт байрт шалгарсан амжилт үзүүллээ. Багш ажилчдыг урамшуулах, нийгмийн баталгааг хангах, ажиллах орчин нөхцөлийг сайжруулахад орон нутгийн төсвөөс 37.8 сая төгрөг зарцуулан БШУГ-ын харьяа багшийн орон сууцны барилгад 20.0 сая төгрөг, 15 багшид 17.8 сая төгрөгийн дэмжлэг, урамшуулал олгоод байна.	100
1.2.5	Багш, сурагчдын сурч, хөгжих орчныг сайжруулж, боловсролын байгууллагуудад шаардлагатай хөрөнгө оруулалтыг үе шаттайгаар шийдвэрлэх замаар боловсролын үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлэн, "Хүүхдэд ээлтэй" сургалтын орчин нөхцөлийг бүрдүүлнэ.	2023 оны жилийн эцсийн байдлаар боловсролын салбарын барилга байгууламжийг шинээр барих, их засвар хийх, өргөтгөх ажилд 5.7 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтийг хийж гүйцэтгэлээ. Дашинчилэн сумын цэцэрлэгийн барилгын их засварыг орон нутгийн төсвийн 300.0 сая төгрөгөөр, Булган сумын 3-р цэцэрлэгийн өргөтгөлийн халаалтын зуухны барилгын ажлыг улсын төсвийн 245.1 сая төгрөгөөр, Хангал сумын цэцэрлэгийн барилгын ажлыг "Эрдэнэт үйлдвэр"-ийн 1.2 тэрбумын санхүүжилтээр, Хутаг-Өндөр сумын 120 хүүхдийн цэцэрлэгийн барилгын ажлыг улсын төсвийн 257.4 сая төгрөгийн санхүүжилтээр тус тус хийж гүйцэтгэлээ. Мөн Хутаг-Өндөр, Дашинчилэн сумын 150 хүүхдийн дотуур байрны барилгын ажлыг улсын төсвийн 1.2 тэрбум төгрөгөөр, Хангал, Бүрэгхангай сумын ерөнхий боловсролын сургуулийн хичээлийн байрны засварын ажлыг орон нутгийн төсвийн 750.0 сая төгрөгөөр тус тус гүйцэтгэв. Боловсролын салбарыг шаардлагатай тоног төхөөрөмж, техник, хэрэгслээр хангах ажлыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлэн улсын төсвийн 1.0 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтээр зөөврийн компьютер, 94.7 сая төгрөгийн ангийн ширээ сандал, гал тогооны тоног төхөөрөмжийг нийлүүлсэн. Орон нутгийн төсвийн санхүүжилтээр 12 сумын 15 гэр цэцэрлэгийг 66.9 сая төгрөгөөр шинэчилж, 5 сургуулийн англи хэлний лингафон танхимыг 409.5 сая төгрөгөөр тохижуулж, аймгийн хэмжээнд 571.1 сая төгрөгийн санхүүжилт хийгдсэн. Дээрх хөрөнгө оруулалтаас харахад аймгийн хэмжээнд цэцэрлэг, сургуулийн тоног төхөөрөмж, тоглоом тохижилтын ажил өмнөх оноос 35.0 хувиар өсөж, барилга байгууламжийн өргөтгөл, их засвар 10.2 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна.	97.5
1.3. Биеийн тамир, спорт. Нийтийн биеийн тамирыг эрүүл, идэвхтэй амьдралын хэв маяг, амьдралын салшгүй хэсэг болгож, үндэсний болон өвөл, зуны спортуудыг дэмжиж, Булган аймгийн баг, тамирчдын улс, тив, дэлхийн түвшинд өрсөлдөх чадвар, амжилтыг нэмэгдүүлнэ.			
1.3.1	Хүн амыг идэвхтэй дасгал хөдөлгөөнөөр хичээллэх, эрүүл дадал хэвшилд сургах, орчин нөхцөлийг сайжруулах ажлыг төрийн болон төрийн бус байгууллагын хамтын ажиллагааны үндсэн дээр хэрэгжүүлж, нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлнэ.	Биеийн тамир, спортын газрын Усан спорт сургалтын төв, фитнес клубт орон нутгийн төсвийн 12.2 сая төгрөгөөр 12 нэр төрлийн тоног төхөөрөмж авсан. Усан спорт сургалтын төвийн усан бассейнд шинээр усны тоос сорогч, ус цэвэршүүлэгч, үсрэлтийн тавцанг тус тус шинэчлэн фитнесийн хэрэглэл материалыг нэмэгдүүлснээр иргэдийн бие бялдрыг чийрэгжүүлэх, спортоор хичээллэх орчин нөхцөлийг сайжруулж хичээллэгсдийн тоо 900-д хүрч өмнөх оноос 25.0 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна. Биеийн тамир, спортын газрын Б заалны их засварын ажлыг "ЭПО" ХХК орон нутгийн төсвийн 250.0 сая төгрөгөөр гүйцэтгэж байна.	85.0
1.3.2	Үндэсний спорт болон уламжлалт тоглоом наадгай, олимпын төрлийн спортуудыг бодлогоор дэмжиж, тамирчдын амжилтыг ахиулах, олон улс, улс, бүсийн чанартай уралдаан, тэмцээн зохион байгуулж, аймгийн өсвөрийн шигшээ багийг 12-оос доошгүй төрлөөр байгуулна.	Аймгийн хэмжээнд 54 төрлийн секц дугуйланд 2780 хүүхэд тогтмол хамрагдаж, 63 багш дасгалжуулагч ажиллаж байна. Өсвөрийн шигшээ багийг бэлтгэх аймгийн хөтөлбөрийн хүрээнд 62.5 сая төгрөгийн дэмжлэг үзүүлэн 15 удаагийн улс, бүсийн чанартай уралдаан, тэмцээнд өсвөрийн шигшээ багийн 210 тамирчин оролцож, 139 медаль хүртэж, тамирчдын амжилт өмнөх жилээс 2 дахин өссөн байна. Үндэсний спортыг хөгжүүлэх зорилгоор Булган аймгийн харьяат "Таван аваргын нэрэмжит бөхийн барилдаан"-ыг Булган суманд, сумын цолтой залуу бөхчүүдийн барилдааныг Баян-Агт болон Хутаг-Өндөр суманд, үндэсний сурын "Нээлтийн харваа"-ны тэмцээнийг Булган суманд зохион байгуулж, 6 аймаг 1 дүүргийн 132 харваач оролцлоо. Мөн "Алтаргана 2024" наадмыг зохион байгуулах бэлтгэл ажлын хүрээнд Бүрэгхангай суманд "Буриад сурын харваа", Булган суманд "Сээр шалгах", Сайхан суманд "Буриад бөх"-ийн барилдааныг тус тус зохион байгуулан 4400 гаруй тамирчдыг хамруулав. Үндэсний шагайн харвааг хөгжүүлэх зорилтын хүрээнд "Эрдэнэт-Булган 2023" 2 дугаар лигийн тэмцээн, Хутаг-Өндөр суманд "Хангинахуйн шугуйн шагайн тойром" арга хэмжээ, Хангал сумын Хялганат тосгонд "Өвлийн спортын наадам"-ыг зохион байгуулж, эдгээр арга хэмжээнүүдэд 490 орчим тамирчин ур чадвараа сорьлоо. 4	96.7

1.3.3	Иргэдэд үйлчлэх спортын зориулалтын стандартын шаардлага хангасан талбайн хүртээмжийг нэмэгдүүлж, материаллаг баазыг бэхжүүлнэ.	Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх, иргэдэд зориулсан стандартын шаардлага хангасан спорт талбайн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор Орхон аймгийн "Эрдэнэт үйлдвэр" төрийн өмчит үйлдвэрийн газартай хамтран ажиллах гэрээний хүрээнд 94.5 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар "Нано брилант" ХХК Хутаг-Өндөр сумын ерөнхий боловсролын сургуульд 30х60 хэмжээтэй хөлбөмбөгийн талбай байгуулан, 100 метрийн гүйлтийн замыг ашиглалтад оруулсан. Мөн иргэдийн эрүүл мэнд, идэвхтэй дасгал хөдөлгөөнөөр хичээллэх орчин нөхцөлийг бүрдүүлэн орон нутгийн төсвийн 1520.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Булган суманд 2490х3 хэмжээтэй явган хүний болон дугуйн зам, МСҮТ-ийн хажууд 30х60 хэмжээтэй нийтийн биеийн тамирын талбай, 520х25 хэмжээтэй эрүүл мэндийн замыг бүрэн ашиглалтад оруулсан. 2023 оны бүтээн байгуулалтын хөрөнгө оруулалт 2022 онтой харьцуулахад 3.4 дахин нэмэгдсэн байна.	100
1.3.4	Биеийн тамир, спортыг хөгжүүлэх аймгийн хөтөлбөрийг батлан хэрэгжүүлж, гадаад харилцааг бэхжүүлнэ.	Биеийн тамир, спортыг хөгжүүлэх хөтөлбөрийн хүрээнд орон нутгийн төсвөөс 107.8 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийлээ. "Эрүүл нийгэм", "Цаг гаргая" аянд 3138 албан хаагч, иргэд идэвхтэй хамрагдаж, Монгол хүн сансарт ниссэний 42 жилийн ой, Булганчуудын бахархлын өдрийг тохиолдуулан "Сансар марафон-2023", иргэдийн спортын наадам, Засаг даргын нэрэмжит "Бугат цом-2023" боксын олон хотын аварга шалгаруулах тэмцээн, самбо бөхийн насанд хүрэгчдийн Улсын аварга шалгаруулах тэмцээнийг орон нутагтаа амжилттай зохион байгуулан 400 гаруй тамирчид оролцлоо. Гадаад орнуудтай хамтын ажиллагааг сайжруулах, тамирчдын ур чадварыг нэмэгдүүлэх зорилгоор 30.0 сая төгрөгийн дэмжлэг үзүүлснээр Беларусь, Итали, БНХАУ, БНСУ зэрэг улсуудад 8 тамирчин бэлтгэл сургуулилт хийн, олон улсын чанартай уралдаан тэмцээнээс 1 алт, 2 мөнгө, 5 хүрэл медаль хүртэв.	100
1.4.Соёл, урлаг. Соёл, урлагийн байгууллагуудын үйл ажиллагааг өргөжүүлж, үйлчилгээний чанар хүртээмжийг нэмэгдүүлэхийн зэрэгцээ үндэсний өв уламжлалыг залгамжилж, орчин үеийн соёл урлагийн чиг хандлагатай хослуулан хөгжүүлнэ.			
1.4.1	Анхдагч түмний бахархал, монгол өв соёлыг хойч үедээ өвлүүлэх, орчин үеийн соёл урлагийг түгээн дэлгэрүүлэх замаар соёл урлагийн тогтвортой хөгжлийг хангана.	"Бүх нийтийн соёлын боловсрол олгох" хөтөлбөрийн хүрээнд 17 зорилт 157 арга хэмжээ бүхий төлөвлөгөө боловсруулан хэрэгжилтийг 100 хувь ханган ажиллалаа. Соёл, урлагийн арга хэмжээнд оролцогчдын тоо өмнөх оны суурь түвшнээс 12.8 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна. "Хос бичигтэн" байгууллага болох бэлтгэл ажлыг нэмэгдүүлэх, угийн бичиг хөтөлөлтийг эрчимжүүлэх, бүтээлч уншлага, өглөөний уншлага аян, номын баяр, үндэсний бичиг үсгийн баяр, "Уран-Өд" яруу найргийн наадам зэрэг 7 төрлийн арга хэмжээ зохион байгуулж, 3600 гаруй иргэн, хүүхэд, залуусыг хамруулан орон нутгийн төсвөөс 5.7 сая төгрөг зарцууллаа. "Бахархалт ойн амьтад" хүүхдийн бүжгэн жүжиг, өвлөн уламжлагчдын тайлбарт тоглолт, аймгийн хэмжээний 2 уралдаан, сум орон нутгийн хэмжээний 11 уралдаан, тэмдэглэлт баяр ёслолыг тохиолдуулан театр, соёлын төвүүд 18 тоглолт, бусад 65 үзвэр үйлчилгээ зохион байгуулж, 13280 хүнд хүрч үйлчилсэн байна. Театр, соёлын төв, ордны дэргэдэх 9 төрлийн дугуйланд давхардсан тоогоор 1047 хүүхэд хамрагдаж, урлагийн боловсрол олгоход 19.2 сая төгрөг зарцууллаа. Соёлын биет бус өвийг таниулах нөлөөллийн үйл ажиллагаа, виртуал музейг 2 сумын 10 байгууллагад танилцуулж, "Баруун замын байлдаан" сэдэвт музейн боловсролын 1 ажил, 7 үзэсгэлэн зохион байгуулж, 3375 иргэнд үйлчилгээ үзүүлэн 1.5 сая төгрөг зарцууллаа. Хүчирхийллийг илэрхийлж сурталчилсан агуулга бүхий соёл урлагийн арга хэмжээ, аливаа уран бүтээл, утга зохиолыг нийтэд түгээхээс урьдчилан сэргийлэх зөвлөмжийг 17 сумын соёлын төвд хүргүүлэн соёлын боловсролын 17 сургагч багш бэлтгээд байна.	100
1.4.2	Аймгийн соёлын төвүүдийн барилгыг үе шаттай засварлан, салбарын материаллаг баазыг сайжруулна.	2023 онд соёл, урлагийн салбарын барилга байгууламжийг шинээр барих, их засвар хийх, өргөтгөх ажлуудыг орон нутгийн төсвийн 795.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар хийж гүйцэтгэлээ. Бугат сумын 240 хүний суудалтай Соёлын төвийн барилгын барилга угсралтын ажлыг орон нутгийн төсвийн 200.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар хийж, Булган сумын Соёлын ордны их засварын ажлыг орон нутгийн төсвийн 150.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар "Хөх сэрхийн мандал" ХХК гүйцэтгэж байгаа бөгөөд засварын ажлын гүйцэтгэл 50.0 хувьтай явагдаж байна. Хутаг-Өндөр сумын Соёлын төвийн барилгын засварыг орон нутгийн төсвийн 225.0 сая төгрөгөөр "Хурмастын хүлэг" ХХК, Сайхан сумын Соёлын төвийн их засварын ажлыг орон нутгийн төсвийн 100.0 сая төгрөгөөр "Алист констракшн" ХХК, аймгийн Музейн барилгын их засварын ажлыг орон нутгийн төсвийн 120.0 сая төгрөгөөр "Ланд" ХХК тус тус хийж гүйцэтгэв. Аймгийн Соёл урлагийн газар, Хөгжимт жүжгийн театр, Музей, 16 сумын соёлын төвийг 327.8 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар тоног төхөөрөмж, техник хэрэгслээр хангаж, театр, соёлын төвүүдийн техник тоног төхөөрөмжийн хангалт 90.0 хувьд хүрснээр иргэд олон нийтэд соёлын үйлчилгээг чанартай, саадгүй хүргэх нөхцөл боломж бүрдэж байна.	83.3

1.4.3	Аймгийн соёл урлагийн байгууллагуудын үйл ажиллагааг аялал жуулчлалтай холбон хөгжүүлж, урлаг, соёл, аялал жуулчлалын “Эвент” үйл ажиллагааг зохион байгуулна.	Дэлхийн "Алтаргана-2024" наадмын бэлтгэл ажлыг хангах зорилгоор зохион байгуулсан "Буриад дуу бүжгийн уралдаан"-д 460 гаруй авьяастнууд оролцож, "Алтаргана-2024" олон улсын наадамд аймгаа төлөөлөн оролцох эрхээ авлаа. Мөн "Буриад зон-өв соёл 2023" аяны хүрээнд "Уран сайхны гэрэл зураг"-ийн уралдааныг улсын хэмжээнд нээлттэй зарлаж, шилдэг бүтээлүүдийг цахим хуудсаар дамжуулан олон нийтэд хүргэв. Буриад "Дангина-Гоо бүсгүй", "Бидний Гоёл" хувцас загвар зохион бүтээгч, загвар өмсөгч шалгаруулах уралдаан, "Миний мэдэх буриад зон" гар зургийн уралдаан, тэмцээнд 250 гаруй хүүхэд, 45 багшийг хамруулан "Амьдрах ухаан заяа" ТББ-тай хамтран "Bulgan model" сургалтын төвийг тохижуулан гар урлал, загвар, дүрслэх урлаг, гоо зүйн сургалтыг зохион байгуулан ажиллаж байна. Айраг, адууны соёлыг түгээн дэлгэрүүлэх зорилгоор орон нутгийн төсвийн 200.0 сая төгрөгөөр "Айраг наадам 2023" эвент арга хэмжээг зохион байгуулж, наадмын хүрээнд 8 төрлийн тэмцээн уралдаан явуулж, аймгийн 13 сумын 300 гаруй иргэд оролцсон. Тус арга хэмжээний хүрээнд 26 мянга гаруй иргэдэд үзвэр үйлчилгээ, айрагны соёлыг сурталчилсан.	100
1.4.4	Орон нутгийн соёлын байгууллагууд, иргэн, ААНБ, иргэний нийгмийн байгууллагын оролцоонд суурилан соёлын өвийг хамгаалалтад авах, соёлын биет болон биет бус өвийн оршин тогтнох чадавхыг бэхжүүлж, цахим соёлын санг бүрдүүлнэ.	Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын хадгалалт хамгаалалтыг сайжруулах зорилгоор 2023 онд улс, аймгийн хамгаалалттай 53 дурсгалаас 33 дурсгалыг хамгаалуулах гурвалсан гэрээ байгуулав. "Монголын баялаг-330" төсөлтэй хамтран аймгийн байгалийн үзэсгэлэнт газар болон түүхэн дурсгалт газрууд, соёлын биет болон биет бус өвийг бүртгэн баримтжуулж, архивлах ажлыг зохион байгуулж, 17 контент бэлтгүүлэн сурталчилсан. Мөн "Ингэт толгой"-н түүх дурсгалын дэвсгэр зургийг үйлдэх, хүн чулуун хөшөөг баримтжуулах туршилт судалгааны ажил хийгдэж, улсын төсвийн 41.9 сая төгрөгийн санхүүжилтээр аймгийн Музей, баруун замын байлдааны штабын музейг камержуулж, дохиолол хамгаалалтын системийг шинэчилсэн.	100
1.4.5	Түүх соёлын үл хөдлөх дурсгалт газруудыг аялал жуулчлалын төв болгон хөгжүүлнэ.	"Цогтын цагаан байшин" дурсгалыг сэргээн засварлаж, сурталчлан таниулах зорилгоор улсын төсвийн 12.0 сая төгрөгийн санхүүжилтээр шилэн хорго бүхий үзүүлэн бий болгосон. Тус түүх дурсгалын газартай Соёлын дэд сайд М.Батбаяраар ахлуулсан ажлын хэсэг танилцан, 25 хүний бүрэлдэхүүнтэй мэргэжлийн баг ажиллаж, аялал жуулчлалын маршрут бий болгон, "Сэтгэшгүй чандмань" яруу найргийн уралдааныг "Цогтын цагаан байшин" түүх дурсгалын газарт зохион байгуулж, 4 аймгийн 16 яруу найрагч оролцсон. Түүх соёлын үл хөдлөх дурсгалыг сурталчлан таниулах ажлуудыг зохион байгуулж, "Цогтын цагаан байшин", "Хар бухын балгас" түүх дурсгалын газрыг гадаад, дотоодын 453 жуулчин ирж, үзэж сонирхлоо. Аймгийн нутаг дэвсгэрт байгаа соёлын өвүүдийг гадаад, дотоодын жуулчдад сурталчлах зорилгоор аялал жуулчлалын маршрутыг бий болгон Булган сумын Соёлын ордны цахим хуудсанд байршуулж, аяллын өртөө байгуулан танин мэдэхүй, хөгжөөнт тэмцээн уралдааныг зохион байгуулж, Булган сумын Соёлын ордны дэргэдэх дугуйлангийн 120 гаруй хүүхэд, залуучуудыг хамруулав.	100
1.4.6	Соёл урлагийн салбарын мэргэжилтэй боловсон хүчнийг орон нутгийн бодлогоор бэлтгэж, мэдлэг, мэргэжлийг дээшлүүлэх, мэргэшүүлэх ажлыг зохион байгуулж, тэднийг тогтвор суурьшилтай ажиллуулахад анхаарч, нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэх бодлого баримтална.	Соёл урлагийн их сургууль, Сити их сургуулийн элсэлтийн сонгон шалгаруулалтыг зохион байгуулж, 10 хүүхдийн сургалтын төлбөрт орон нутгийн төсвийн 35.5 сая төгрөгийн санхүүжилтээр дэмжлэг үзүүлсэн. Аймгийн соёл урлагийн салбарт ажиллаж байгаа 174 ажилтнаас 65.5 хувь буюу 114 нь мэргэжлийн ажилтан байна. Энэ онд соёлын байгууллагуудад ажиллаж буй мэргэжлийн бус 61 ажилтнаас 8 ажилтныг СУИС-д эчнээгээр сурахад дэмжлэг үзүүлсэн. 2022 оны жилийн эцсийн байдлаар соёлын салбарын мэргэжлийн хүний нөөцийн хангалт 58.0 хувьтай байсан бол 2023 оны жилийн эцсийн байдлаар 65.5 хувь болж, өмнөх оноос 7.5 пунктээр нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна.	100
1.5.Хөдөлмөр эрхлэлт. Орон нутгийн бизнес эрхлэгчид, хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжиж, шинээр бий болсон ажлын байрыг тогтвортой хадгалж, өрхийн орлогыг нэмэгдүүлнэ.			

1.5.1	Аймгийн хөдөлмөрийн зах зээлийн судалгааг үндэслэн орон нутгийн хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих дэд хөтөлбөр хэрэгжүүлж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг бэхжүүлнэ.	Аймгийн хөдөлмөр нийгмийн зөвшлийн гурван талт 2023-2024 оны хэлэлцээрийн 4 зорилтын хүрээнд 26 арга хэмжээг төлөвлөж, 94.0 хувьтай хэрэгжүүлэн ажилласан. Тус хэлэлцээрийн хүрээнд эрүүл мэндийн салбарын хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн үзлэгийг зохион байгуулж, үзлэгийн дүн 87.4 хувьтай дүгнэгдэж, 31 удаагийн сургалтаар давхардсан тоогоор 1184 ажилтан, албан хаагчийг мэдлэг мэдээллээр хангав. 2023 онд хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас орон нутагт 5 төсөл арга хэмжээнд 645 иргэнийг хамруулж, 1.7 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийгдсэн байна. Ажил, мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, зөвлөгөө өгөх үйлчилгээний сургалтад 8 сумын 125 залууг хамруулж, 15-34 насны залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх "Старт-ап" арга хэмжээг зохион байгууж, шалгарсан 1 шилдэг "Старт-ап" санаанд 10.0 сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэг үзүүлсэн. Мөн санхүүгийн дэмжлэг олгох арга хэмжээний хүрээнд 15-34 насны хувиараа хөдөлмөр эрхлэх сонирхолтой 19 залуу, МСҮТ-ийн мэргэжлийн ангийн төгсөгч 2 иргэнд төсөл бичих арга зүйн зөвлөгөө өгч, бичсэн төсөл дэмжигдэн, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас 226.0 сая төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээлийг олгосноор 18 залуугийн ажлын байрыг хадгалан, 9 ажлын байрыг шинээр бий болгосон нь өмнөх оны мөн үеийнхээс 7 ажлын байраар нэмэгдсэн байна. Эдгээр арга хэмжээний үр дүнд 2023 онд 188 байгууллагаас давхардсан тоогоор 1586 ажлын байрны захиалга авч 1194 иргэнийг ажилд зуучилж, төрийн болон хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтаар шинээр 1250 ажлын байр бий болсноос 374 байнгын ажлын байр, 217 улирлын ажлын байр, 659 түр ажлын байр тус тус бий болж, ажилгүйдлийн түвшин өнгөрсөн оны мөн үеийнхтэй харьцуулахад 2.5 пунктээр буурсан.	96.7
1.5.2	"Мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэх хөтөлбөр"-ийг хэрэгжүүлж, багш, суралцагсдын ажиллах, сурах орчин нөхцөлийг сайжруулж, МСҮТ-үүдийн сургалтын тоног төхөөрөмжийг шинэчлэх, засварлах ажлыг холбогдох байгууллагуудтай хамтран үе шаттайгаар шийдвэрлэнэ.	2021-2023 онд Булган МСҮТ, ХАА-н МСҮТ-ийг 795 суралцагч мэргэжлийн үнэмлэхтэй төгссөнөөс 388 төгсөгч мэргэжлийн дагуу ажиллаж, бусад аймаг хотуудад 121 төгсөгч мэргэжлийн болон мэргэжлийн бус ажлыг эрхэлж байгаа нь нийт төгсөгчдийн 64.0 хувийг эзэлж байна. Хөтөлбөрийн хүрээнд гадаадад туршлага судлах болон мэргэшүүлэх, дотоодын туршлага судлах сургалтад МСҮТ-ийн нийт багш нарын 89.0 хувь нь хамрагдсан нь өмнөх оны үзүүлэлтээс 5.3 хувиар өссөн байна. МСҮТ-д ажиллаж буй багш, оюутнуудын ажиллаж, суралцах таатай орчныг бүрдүүлэн, засвар үйлчилгээ, тоног төхөөрөмжийн төслийг холбогдох байгууллагад уламжлан, дотоодын нөөц бололцоонд тулгуурлан анги танхим, коридорын орчин, дотуур байрны засвар үйлчилгээг хийж, орон нутгийн төсвөөс 9.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийсэн.	93.3
1.5.3	Өрхийн үйлдвэрлэл болон хувиараа хөдөлмөр эрхлэх сонирхол, боломжтой иргэдийг дэмжиж зээлэнд хамруулах, шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангах, ажлын байранд зуучлах замаар 5000-аас доошгүй ажлын байр бий болгоно.	Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч иргэд, жижиг аж ахуйн нэгжүүдэд хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас олгодог жижиг зээл олгох арга хэмжээнд шаардлага хангасан 47 иргэн, аж ахуйн нэгж хамрагдаж, техник, тоног төхөөрөмж худалдан авахад нь зориулж 599.6 сая төгрөгийн санхүүжилт, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч 120 иргэнд 801.0 сая төгрөгийн хүүгүй, эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй санхүүгийн дэмжлэг олгож, 138 ажлын байрыг хадгалж, 72 ажлын байрыг шинээр бий болгосон. 2023 онд 167 иргэнд 1.4 тэрбум төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээлийг олгосон байна. Өрхийн үйлдвэрлэл эрхлэгчдийн бараа бүтээгдэхүүнийг худалдан борлуулах "Булганд үйлдвэрлэв" борлуулалтын цэгийг "Дэвшилт" худалдааны төв болон Хутаг-Өндөр суманд нээн ажиллуулж, тус цэгүүдээр 96 иргэний 110 гаруй нэр төрлийн бүтээгдэхүүнийг худалдан борлуулахаар хүлээн авч 9.2 сая төгрөгийн борлуулалт хийсэн. 2023 оны "AIRAG DAY" нэгдсэн арга хэмжээнд 14 сумын 70 орчим иргэн, 10 аж ахуйн нэгж 15 нэр төрлийн бүтээгдэхүүнээр оролцож, 500 тн айраг худалдаалж, 500.7 сая төгрөгийн борлуулалт хийсэн байна. Энэ онд ажил олгогч 188 байгууллагаас давхардсан тоогоор 1586 ажлын байрны захиалга авч, 1303 иргэнийг ажилд зуучиллаа. Жилийн эцсийн байдлаар төрийн болон хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтаар шинээр 1250 ажлын байр бий болгов.	95.0
1.6.Нийгмийн хамгаалал. Нийгмийн зорилтот бүлгийн иргэдэд үзүүлэх нийгмийн халамж, хамгааллын үйлчилгээг гэр бүлд төвлөрүүлж, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн, ахмад настны болон хүүхдийн хөгжил хамгааллыг сайжруулах, жеңдэрийн тэгш байдлыг хангах, тэдний нийгмийн идэвх оролцоог дэмжсэн хөгжлийн төвүүдийг бий болгож, үйл ажиллагаанд нь дэмжлэг үзүүлнэ.			

1.6.1	Аймгийн хэмжээнд гэр бүл, хүүхэд залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эрхийг дээдэлсэн, нийгмийн бүх бүлгийн оролцоог хангасан хүний хөгжлийн бодлогын хэрэгжилтийг хангана.	<p>“Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийг хангах орон тооны бус салбар зөвлөл”-ийн 2023 оны төлөвлөгөөнд 4 зорилт, 33 арга хэмжээг төлөвлөн 85.0 хувьтай хэрэгжүүлжээ. Дохियोны хэлний 3 дахь шатны сургалтыг зохион багуулж, 57 ажилтан, албан хаагчийг хамруулав. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн эрүүл мэнд, боловсрол, нийгмийн хамгааллын салбар комисс 24 удаагийн хурлаар 238 хүүхдийн асуудлыг хэлэлцэн шийдвэрлэж, 219 хүүхэд байнгын асаргааны мөнгөн тэтгэмжид хамрагдсан. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний рашаан сувилал, тэмцээн уралдааны зардал, тоног төхөөрөмжид 14.6 сая, олон нийтийн оролцоонд түшиглэсэн халамжийн үйлчилгээний бүлгийн төсөлд хөгжлийн бэрхшээлтэй 3 иргэн хамрагдаж, өрхийн аж ахуй эрхлэхэд нь 4.2 сая төгрөг, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн ажлын байрыг дэмжих хөтөлбөрт 55 хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг хамруулан 176.0 сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэгийг тус тус үзүүлж, иргэд хувиараа хөдөлмөр эрхлэн өрхийн орлогоо нэмэгдүүлэх боломжийг бүрдүүлсэн. Ахмад настны өдрийн үйлчилгээнд 54, гэрийн асрамжийн үйлчилгээнд 7, олон нийтийн оролцоонд түшиглэсэн халамжийн үйлчилгээний бүлгийн төсөлд 11 ахмад хамрагдаж, 21.4 сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэг олгов. Мөн харьяалалгүй 1168 ахмад настанд 11.6 сая төгрөгийн хүндэтгэл үзүүлж, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас 33 ахмадад 129.0 сая төгрөг, ахмадын зөвлөх үйлчилгээнд 11 сумын 26 ахмад хамрагдаж, 16.5 сая төгрөгийн дэмжлэг үзүүлсэн. Нийгмийн халамжийн сангаас 3427 ахмад настанд 377.0 сая төгрөгийн тусламж хөнгөлөлт, тэмдэглэлт өдрүүд болон тэмцээн уралдааны зардал, шилдэг иргэн, байгууллага шалгаруулах, ахмадуудыг хүлээн авч хүндэтгэл үзүүлэх, нийгмийн баталгааг хангаж, орон гэр олгох, тоног төхөөрөмжийн хангалтыг нэмэгдүүлэх зэрэг арга хэмжээнд давхардсан тоогоор 7235 ахмад настан хамрагдаж, орон нутгийн төсвөөс 76.5 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийсэн. Тайлант хугацаанд давхардсан тоогоор 10662 ахмадад хүрч үйлчилсэн нь нийт ахмад настны 55.0 хувийг эзэлж байна. 2023 онд 68 эцэг, эхийн зөвлөл идэвхтэй ажиллаж, хүүхэд хамгааллын бодлоготой болсны үр дүнд 33 байгууллага хүүхдийн өрөөтэй болсон. Гэр бүлийн боловсрол олгох "Хүүхэд хүмүүжлийн эерэг арга" сургалтыг орон нутагт бэлтгэгдсэн 53 сургагч багшаар дамжуулан аймгийн хэмжээнд 9602 хүнийг хамруулж, хүүхдийг осол гэмтлээс урьдчилан сэргийлэх "Осол гэмтэл", Хамтдаа шалгая хамгаалъя" аяныг зохион байгууллаа. Эрсдэлийн программд бүртгэлтэй 425 хүүхдэд гэрийн эргэлт зохион байгуулж, түр хамгаалах байрны зөвлөгөө өгөх танхимаар 47 хүнд ганцаарчилсан сэтгэл зүйн зөвлөгөө өгч ажилласнаар гэр бүлийн хүчирхийллийн гэмт хэргийн тоо өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 34.4 хувиар буурч, хүүхэд холбогдсон, хохирсон гэмт хэргийн тоо өмнөх оны мөн үеэс 52.7 хувиар буурсан дүнтэй байна. 2023 оны аймгийн залуучуудын хөгжлийн салбар зөвлөлийн жилийн ажлын төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхээр 23 ажлыг тусган, хэрэгжилт 98.0 хувьтай байна. Өсвөр үе, залуучуудад чиглэсэн 4 аяны хүрээнд 8 сургалт, 3 нөлөөллийн ажил, 1 төсөл, 9 саяйн дурын ажил зэрэг нийт 21 арга хэмжээ зохион байгуулж, 6402 залууст хүрч ажилласан нь аймгийн нийт залуучуудын 37.6 хувийг эзэлж байна.</p>	95.0
1.6.2	Хүн амын бүлгүүдийн хөгжил хамгааллыг сайжруулах зорилгоор хөгжлийн төвүүдийн үйл ажиллагааг эрчимжүүлж, тэдний ажиллах орчин нөхцөлийг сайжруулах, шинээр барьж байгуулах ажлыг үе шаттайгаар зохион байгуулна.	<p>Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар 2021 онд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, хүүхдэд зориулсан чөлөөт цагаа өнгөрүүлэх, сэргээн засах эмчилгээ, сувилгааны зориулалттай “Хөгжлийн төв”-ийг улсын хэмжээнд 8 аймагт байгуулахаар баталсан. Манай аймгийн хувьд “Хөгжлийн төв” байгуулах төсөв батлагдаагүй бөгөөд Булган сумын ерөнхий боловсролын 1-р сургуульд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн хөгжлийг дэмжих танхим байгуулан насан туршийн боловсрол хариуцсан багш сургуулийн хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулж байна. Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрыг түшиглэн Залуучуудын хөгжлийн төвд хөгжлийн бэрхшээлтэй 9 хүүхдийг хүүхэд харах үйлчилгээнд, Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний газрын харьяа Сувиллын яслид 7 хүүхдийг тус тус хамруулаад байна. Ахмадын өргөөнд түшиглэсэн ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд үйлчлэх сувилахуйн "Тусч шувуухай" нийгэмд үйлчлэх төрийн бус байгууллагыг нээж, орон нутгийн төсвөөс 10.6 сая төгрөгийн тоног төхөөрөмжөөр хангасан. Хүүхэд, гэр бүлийн хүчирхийллээс хамгаалах Түр хамгаалах байрыг 10-12 үйлчлүүлэгч нэг дор хүлээн авах чадалтайгаар ашиглалтад оруулаад байна. Тус байрны дэргэд НҮБ-ийн Хүүхдийн сангийн 50.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар 3 улирлын хүлэмжийг байгуулсан. "Жаргалант" зуслангийн хоол, сургалтын танхим бүхий захиргаа удирдлагын байрны барилгын ажлыг 1.5 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар "Эко эрдэнэс үүр" ХХК гүйцэтгэн, 2023 онд ашиглалтад орно. Мөн ерөнхий төлөвлөгөөний дагуу 60 хүүхдийн "Жаргалант" хотхоны барилгын ажилд ирэх оны улсын төсөвт 1645.0 сая төгрөг тусгагдсан бөгөөд зуслангийн ерөнхий төлөвлөгөөний дагуу 4 хотхон, ерөнхий дэд бүтэц, орчны тохижилтын зураг төсвийг мэргэжлийн байгууллагуудаар хийж гүйцэтгүүлж байна.</p>	86.7

1.6.3	Орон нутгийн түвшин дэх нийгмийн бүх харилцаанд жөндөрийн тэгш байдлыг ханган ажиллана.	Орон нутгийн түвшин дэх нийгмийн бүх харилцаанд жөндөрийн тэгш байдлыг хангах чиглэлээр 4 зорилт, 23 ажлыг төлөвлөн 92.0 хувьтай гүйцэтгээд байна. Тус ажлуудын хүрээнд сургалт нөлөөллийн ажил зохион байгуулж эрэгтэй 877, эмэгтэй 2396 нийт 3273 иргэнд хүрч ажиллан орон нутгийн төсвөөс 10.0 сая төгрөг зарцуулсан. Мөн орон нутгийн түвшинд жөндөрийн статистикийн нэгдсэн судалгаа бэлтгэн 700 ширхэг мэдээллийн эмхэтгэл гарган ажлын хэрэгцээнд ашиглаж байна.	100
ХОЁР. ЭДИЙН ЗАСГИЙН БОДЛОГО			
2.1. Эдийн засгийн тогтвортой хөгжил. Экологийн тэнцвэрт байдлыг хадгалсан, эрүүл, аюулгүй амьдрах орчныг бүрдүүлсэн, олон тулгуурт эдийн засагтай, иргэдийн амьжиргааны түвшин өндөр, үндэсний хэмжээнд өрсөлдөх чадвар бүхий тэргүүлэгч аймгийн нэг болно.			
2.1.1	Эдийн засгийн хөгжлийн 2021- 2024 оны үндсэн зорилтуудыг хэрэгжүүлж, эдийн засгийн өсөлтийг нэмэгдүүлнэ.	Аймгийн ДНБ 2022 онд 549.6 тэрбум төгрөгт хүрч, нэг хүнд ноогдох дотоодын нийт бүтээгдэхүүн 8.9 сая төгрөгт хүрсэн. 2023 онд нэг ДНБ 586.6 тэрбум төгрөг, нэг хүнд ноогдох ДНБ 9.5 сая төгрөгт хүрэх урьдчилсан тооцоо гарсан байна.	100
2.1.2	Эдийн засгийн чадавхыг нэмэгдүүлэх зорилгоор гадаад, дотоод хөрөнгө оруулалт, төсөл, хөтөлбөрийн хөрөнгийг тогтвортой нэмэгдүүлж, бизнес эрхлэх таатай орчныг бүрдүүлнэ.	“Хөдөөгийн сэргэлт-хөрөнгө оруулагчдын чуулган”-ы бэлтгэл ажлын хүрээнд орон нутгийн зөвлөлдөх уулзалтыг зохион байгуулж, аймгийн Засаг дарга, аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын дарга, иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын нарийн бичгийн дарга, аймгийн Засаг даргын тамгын газрын дарга, хэлтэс, агентлагийн дарга нар болон 16 сум, 1 тосгоны удирдах бүрэлдэхүүн зэрэг шийдвэр гаргах түвшний олон талын оролцоотой 101 хүн оролцлоо. Энэ үеэр 16 сумын Засаг дарга, 1 тосгоны Захирагч нар сум, тосгоныхоо товч танилцуулгыг хийж, өөрийн орон нутагтаа хэрэгжүүлж болохуйц аялал жуулчлал, хөдөө аж ахуй, газар тариалангийн салбарын боломжийн талаар дурдсан. "Хөдөөгийн сэргэлт-хөрөнгө оруулагчдын чуулган"-ыг Улаанбаатар хотод зохион байгуулж, 200 гаруй бизнес эрхлэгчдийг хамруулан орон нутагт хөрөнгө оруулалт хийх боломжийг танилцуулж, харилцан санал солилцсон. 2023 онд манай аймагт гадаадын хөрөнгө оруулалт, зээл тусламжаар 6.0 тэрбум, улсын болон орон нутгийн төсвийн 50.7 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийгдсэн байна. Японы Засгийн газрын буцалтгүй тусламжийн "Өвсний үндэс" хөтөлбөрийн хүрээнд 800.0 сая төгрөгийг МСҮТ-ийн засварт, Азийн хөгжлийн банкны 5.2 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтээр Дашинчилэн сумын ЭМТ-ийн барилга, Германы хамтын ажиллагааны нийгэмлэгээс 66.5 сая төгрөгөөр сумдад "Эко танхим" байгуулахад тус тус дэмжлэг үзүүлсэн. Мөн хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтаар Хангал сумын Хялганат тосгонд "7 НУГА", Тэшиг суманд "БҮТЭЛЭ" зэрэг амралтын томоохон газар нээгдэж, аймгийн зүгээс холбогдох зөвшөөрлийг олгож хамтарч ажиллалаа. Үүний үр дүн ирэх жилүүдэд дотоод, гадаадын жуулчдын тоо нэмэгдэж, тухайн салбарын хөрөнгө оруулалт нэмэгдэж аймгийн эдийн засгийн хөгжилд тодорхой хувь нэмэр оруулах юм.	100
2.1.3	Төрийн худалдан авах ажиллагаагаар дамжуулан дотоодын үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүний худалдан авалтыг дэмжинэ.	Улсын төсвөөс эрх шилжиж ирсэн болон төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн 2023 оны бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах ажиллагааны ерөнхий төлөвлөгөөнд тусгагдсан 20.8 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртөгтэй 121 төсөл арга хэмжээнээс 113 төсөл, арга хэмжээний гүйцэтгэгч шалгарч 20.2 тэрбум төгрөгийн гэрээг байгуулж ажилласан. Үүнээс 22 төсөл арга хэмжээний гүйцэтгэгчээр орон нутгийн аж ахуйн нэгж шалгарч гэрээ байгуулсан ба орон нутгийнхаа үйлдвэрлэл, худалдаа үйлчилгээний салбарын тогтвортой үйл ажиллагааг хангах, ажлын байрыг хадгалж үлдэх, санхүүгийн эрсдэлээс сэргийлэхэд төрийн худалдан авалтаар дэмжлэг үзүүлэх чиглэлийн дагуу төр, төсвийн байгууллагууд хэрэгцээт бараа ажил үйлчилгээг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн хүрээнд зохион байгуулж, 2023 онд 2.8 тэрбум төгрөгийн худалдан авалт хийсэн.	90.0

2.1.4	Татварын тайлагналт, хураалтын үйл ажиллагааг цахимжуулж, ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх замаар татварын үйлчилгээг иргэд, татвар төлөгчдөд хүндрэлгүй болгож, татварын бааз суурийг нэмэгдүүлнэ.	Татварын албаны бүх үйлчилгээ 100 хувь цахимжин татвар төлөгчийн цаг хугацаа, орон зайг хэмнэж, хурдан шуурхай хүндрэлгүй үйлчилгээг үзүүлж байгаа ба тайлант хугацаанд 35 хуулийн этгээдийн бүртгэлийн нэмэлт өөрчлөлт, шинээр үүсэн байгуулагдсан 113 хуулийн этгээдийг цахимаар бүртгэн ажилласнаар 2017 хуулийн этгээд, 2164 иргэнийг шинээр татварын цахим тайлангийн систем (etax.mta.mn)-ээр бүртгэн 45436 иргэн татвар төлөгчөөр бүртгэгдсэн нь оны эхнээс татвар төлөгчийн тоо 1.7 хувиар өсөж, татварын бааз суурь нэмэгдсэн байна. Татварын баазад бүртгэлтэй татвар төлөгчдийг 4 түвшинд ангилан, ангилал тус бүрт тохирсон сургалт, сурталчилгааны төлөвлөгөөний дагуу 138 удаагийн сургалтад давхардсан тоогоор 3156 хуулийн этгээд, 5286 иргэн, нийт 8442 татвар төлөгчийг хамруулан татвар төлөгчийн татварын хууль тогтоомжийн мэдлэгийг дээшлүүлэн ажиллалаа. Татвар төлөгчдийн татварын тайлангийн ирц нэмэгдсэнээр татварын тайлагнал өмнөх оны мөн үеэс 1.5 хувиар өссөн байна. 2023 онд улсын төсөвт 2.4 тэрбум төгрөг төвлөрүүлж төлөвлөгөөг 126.6 хувь, аймгийн төсөвт 29.9 тэрбум төгрөгийг төвлөрүүлж төлөвлөгөөг 104.0 хувь, орон нутгийн төсвийн орлогод 17.9 тэрбум төгрөг төвлөрүүлж төлөвлөгөөг 103.1 хувиар тус тус биелүүллээ. Тайлант хугацаанд цахим тайлангийн системээр 785 татвар төлөгч илүү төлсөн татварыг буцаан авах, бусад татварын дутууг суутган тооцуулах хүсэлт ирүүлснээс 12 татвар төлөгчийн 24.7 сая төгрөгийн илүү төлөлтийг бусад төрлийн татварын дутуу төлөлтөд суутган тооцож, Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хуулийн дагуу 17 татвар төлөгчид 214.5 сая төгрөгийн хөнгөлөлт, Хувь хүний орлогын албан татварын тухай хуулийн дагуу 756 иргэний 611.8 сая төгрөгийн хөнгөлөлтийг тус тус буцаан олгосон.	100
2.1.5	Төсөв, санхүүгийн цахим систем нэвтрүүлж, төрийн үйлчилгээг шуурхай, үр ашигтай болгож, төсвийн зардлын ил тод байдлыг хангана.	Засгийн газраас хэрэгжүүлж буй цахим шилжилтийн бодлого, зорилттой уялдуулан Сангийн яамны Төрийн сангийн газраас "Төрийн сангийн удирдлагын цахим систем", "Төрийн албаны цалингийн нэгдсэн систем"-ийг бүрэн нэвтрүүлсэн. Төрийн сангийн удирдлагын цахим системээр аймаг, сумын 152 төсөвт байгууллага төлбөр тооцоог цахимаар гүйцэтгэж байна. Эрхийн бүртгэлийн сан, төрийн сангийн удирдлагын цахим системийн холболт, тохиргооны талаар сургалтыг сумдын санхүүгийн албаны дарга, төсөв төрийн сангийн мэргэжилтэн, төсөвт байгууллагын нягтлан бодогчдод хийж, давхардсан тоогоор 420 хүн хамрагдсан. "Си Ти Эс" компанитай хамтран төрийн сангийн удирдлагын цахим системээс журналын бичилт шилжүүлэх сургалтыг тус санхүүгийн программыг ашигладаг төсөвт байгууллагын нягтлан бодогч, эд хариуцагч нарт зохион байгуулж, 130 албан хаагч хамрагдсан. Аймгийн хэмжээнд шилэн дансны нэгдсэн сайтад шилэн дансны мэдээлэл байршуулалт 99.5 хувьтай байна.	95.0
2.1.6	Аж ахуйн нэгж, байгууллагын бүртгэл хөтлөлт, олон улсын стандарт нэвтрэлтийг сайжруулах замаар төсвийн орлогын бүрдүүлэлт, төсвийн зарцуулалтын үр ашгийг дээшлүүлж, удирдлагын бүх шатанд төсөв, санхүү, нягтлан бодох бүртгэлийн оновчтой шийдвэр гаргаж, хэрэгжүүлнэ.	Санхүүгийн тайлангийн цахим системд 1388 байгууллага байгаагаас давхардсан тоогоор 27 хувь 377 байгууллагад санхүүгийн тайлангийн алдаатай мэдээллийг залруулах мэргэжил арга зүйн зөвлөгөө өгснөөр аж ахуйн нэгж байгууллагын бүртгэл хөтлөлт сайжирч, алдаатай тайлан ирүүлэлт багасаж байна. Санхүүгийн чиглэлийн мэргэжлийн багш нартай хамтран "Санхүүгийн тайлан тайлан гаргах арга зүй" сургалтад аймгийн төвийн 24 байгууллагын захирал, нягтлан бодогч нарыг хамруулав. Заавал аудит хийлгэх буюу нийтийн ашиг сонирхлын байгууллагад хамаарах 60 байгууллагад хяналт тавьж, санхүүгийн тайлангаа хуулийн хугацаанд ирүүлээгүй болон аудитаар санхүүгийн тайлангаа баталгаажуулаагүй 4 байгууллагад Зөрчлийн тухай хуулийн дагуу хариуцлага тооцсон. Санхүүгийн тайлангийн цахим систем шинэчлэгдсэнтэй холбоотойгоор бүх аж ахуйн нэгж, байгууллагын бүртгэлийн мэдээллийг баталгаажуулах ажлыг зохион байгуулж, одоогийн байдлаар 262 байгууллагыг системд холбоод байна. Аймгийн төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн 2022 оны жилийн эцсийн төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан "Зөрчилгүй" санал дүгнэлт авсан. Төрийн аудитын байгууллагаас өгсөн албан даалгавар, зөвлөмжийн хэрэгжилтийг гаргаж хүргүүлээ. Аж ахуйн нэгж, байгууллагын тайлан нэгтгэх, 2023 оны төсвийн шинэчлэл, цахим шилжилт, төсвийн захирагч нарын жилийн эцсийн санхүүгийн тайлангийн нэгтгэлд анхаарах асуудлаар санхүүгийн албаны дарга, мэргэжилтэн, нягтлан бодогч нарт сар бүр цахим сургалт, уулзалтыг зохион байгуулж зөвлөгөө, зөвлөмж өгч ажиллав. 2023 оны төсвийн хэрэгжилттэй танилцах, зөвлөн туслах чиглэлээр 4 суманд ажиллалаа.	100
2.2.Хөдөө аж ахуй. Хөдөө аж ахуйг байгальд ээлтэй, уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицсон, эрсдэл даах чадвартай, нийгмийн хөгжлийн чиг хандлага, хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн, хариуцлагатай, бүтээмж өндөр, тогтвортой үйлдвэрлэлтэй эдийн засгийн тэргүүлэх салбар болгон хөгжүүлнэ.			

2.2.1	Хөдөө аж ахуйн салбарын материаллаг бааз, боловсон хүчний хангамжийг сайжруулна.	Салбарын хүний нөөцийн хангалтыг нэмэгдүүлэхээр мал эмнэлгийн салбарын 13 удирдах ажилтан, малын эмч нарыг ОХУ-ын Улаан-Үд хотын Хөдөө аж ахуйн академид мэргэжил дээшлүүлэх сургалтад хамруулж, Буриад улсад малын эмчийн чиглэлээр 9 оюутныг 100 хувийн тэтгэлэгтэй сургаж эхлээд байна. Мөн хөдөө аж ахуйн салбарын мэргэжилтнүүд, тариалан эрхлэгчид, малчид 1643 хүнд салбарын бодлого хөтөлбөрийг танилцуулж, зөвлөлдөх уулзалтад оролцуулан, чадавхжуулах сургалтад хамрууллаа. Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хадлангийн иж бүрэн 11 техникийг сумдад олгож, Орхон сумын Халиун багт мал эмнэлгийн нэг цэгийн үйлчилгээний төв байгуулахаар 0.5 га газрыг сумын ИТХ-ын тогтоолоор олгож, зураг төсвийг боловсруулан хөрөнгө оруулалтыг ирэх онд шийдвэрлэхээр ажиллаж байна.	65.0
2.2.2	"Шинэ хөдөө-Булган" хөтөлбөрийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлж, гол нэрийн хүнсний бүтээгдэхүүний хэрэгцээг бүрэн хангаж, хөдөө аж ахуйн техник, тоног төхөөрөмжийг сайжруулна.	Энэ онд улсын болон орон нутгийн төсөв, аж ахуйн нэгж, малчдын хөрөнгөөр герефорд үүлдрийн 64 бухыг орон нутагт нийлүүлж, Сэлэнгэ үүлдрийн 250 толгой бухыг сонгож, хойд бүсийн сумдад нийлүүлэхээр ангилан ялгалт хийгээд байна. Бүрэгхангай сум, Увс аймгийн Зүүнговь сум, Хөвсгөл аймгийн Цагаан-Уул, Ренчинлхүмбэ сумаас баяд хонины шилэн сонголт хийж, 880 хуц авч аймгийн хэмжээнд малчдад нийлүүллээ. Баян-Агт суманд үйл ажиллагаа явуулдаг "Агтын шилмэл сүрэг" мал үржлийн нэгжид малчдын 75.0 сая төгрөгийн хөрөнгөөр "Эрчмийн хар" үүлдрийн 50 ухна, малчдын хотонд 200 ухна, улсын төсвийн 15.0 сая төгрөгийн хөрөнгөөр 50 ухныг авч Сайхан сумын "Их уялага" мал эмнэлэг үржлийн нэгжид тус тус нийлүүлээд байна. Орон нутгийн хөгжлийг дэмжих "Шинэ хөдөө-Булган" төслийн 223.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар 90 морины хүчин чадал бүхий хадлангийн иж бүрэн 4 тракторыг Дашинчилэн, Рашаант, Гурванбулаг, Хишиг-Өндөр суманд олголоо.	90.0
2.2.3	"Чинээлэг малчин" дэд хөтөлбөр боловсруулан хэрэгжүүлж, малын чанар, ашиг шимийг сайжруулах ажлыг эрчимжүүлж, дотоодод мал, махны худалдааг нэмэгдүүлэн экспортод гаргаж, малчдын орлогыг өсгөнө.	"Чинээлэг малчин" хөтөлбөрийг "Шинэ хөдөө-Булган" хөтөлбөртэй уялдуулж мал аж ахуйн салбарт энэ онд улсын төсвийн 1927.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар 140 зөгийн бүл, 608 толгой шилмэл сүрэг, цэвэр үүлдрийн 64 бух, хадлангийн иж бүрэн 11 техник, малчдын хөрөнгөөр 930 хуц, 408 ухна нийт 1338 толгой хээлтүүлэгчийг нөхөн тавьсан. Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2023 оны XVIII дугаар хуралдаанд танилцуулж, 83.1 хувийн гүйцэтгэлтэй үнэлэгдсэн. Хөтөлбөр хэрэгжснээр үхэр сүргийн чанар сайжирч, дунджаар амьдын жин 20-25 кг нэмэгдэж, жилдээ 300-400 толгой үржлийн хээлтэгч, хээлтүүлэгч худалдан борлуулснаар 500-700 сая төгрөгийн борлуулалт хийж, малчдын орлого нэмэгдэж байна.	100
2.2.4	Мал аж ахуй эрхлэлтийг дэмжих, өндөр ашиг шимтэй малын нийт сүрэгт эзлэх хувийг 25-д хүргэнэ.	2022 оны жилийн эцсийн мал тооллогоор өндөр ашиг шимтэй 879.6 мянган мал тоологдсон ба 2023 онд 26.7 мянга буюу 1.9 хувиар нэмэгдэж, 906.3 мянгад хүрч нийт сүрэгт эзлэх өндөр ашиг шимтэй малын тоо 24.4 хувьд хүрсэн байна. Малчдын мал аж ахуй эрхлэлтийг дэмжих чиглэлээр Сэлэнгэ аймагт зохион байгуулагдсан "Махны үхэр үржүүлэгчдийн улсын зөвлөгөөн"-д 24 иргэн, аж ахуйн нэгжийг оролцуулж, "Газар агро" ХХК, "Гацуурт" ХХК-ийн махны үхэр үржүүлж буй ажил үйлчилгээтэй танилцуулан туршлага судлуулсан. Жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих сангийн хөнгөлөлттэй зээлд махны чиглэлийн үхэр үржүүлэхээр Сэлэнгэ сумын "Цотан тал" ХХК, Тэшиг сумын "Залман Хангай" ХХК, Хутаг-Өндөр сумын "Гурт Брийдинг" ХХК, махны чиглэлийн хонь үржүүлэхээр Сэлэнгэ сумын "Эко Органик Ингэт" ХХК, сүүний чиглэлийн үхэр үржүүлэхээр Бугат сумын "Бугат Агро" ХХК тус тус хамрагдсан. "Шинэ хөдөө Булган" дэд хөтөлбөрийн хүрээнд Сэлэнгэ сумын 5 өрхөд 60 бүл зөгий, Хутаг-Өндөр сумын 4 өрхөд 80 бүл зөгий, нийт 140 бүл зөгийг гэрээ байгуулан олгов. Бүрэгхангай сумын "Бодь алтай хийц" ХХК хоногт 15 тоннын хүчин чадал бүхий багсармал тэжээлийн үйлдвэр байгуулж, 100 тн тэжээл үйлдвэрлэсэн. Энэ онд аймгийн хэмжээнд тэжээлийн ургамал 5609 га-д тариалж, өмнөх оноос 2285 га талбайгаар нэмэгдэж, 16.0 мянган тонн ургац хураан авсан.	90.0

2.2.5	Хадлан, бэлчээрийн талбайг зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх, уст цэгийн хайгуул судалгаа хийж, бэлчээрийн усан хангамжийг нэмэгдүүлнэ.	Баяннуур сумын Бор булангийн хадлангийн талбайг сэргээх 300.0 сая төгрөгийн тендер шалгаруулалтад "Усны барилга" ХХК шалгарч, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамтай гэрээ байгуулан үйл ажиллагаагаа эхлүүлсэн. Гэрээнд ажлыг 2023 оны 08 дугаар сарын 08-ны өдрөөс 2024 оны 10 дугаар сарын 15-ны өдрийг хүртэлх хугацаанд гүйцэтгэхээр тусгасан. Доройтсон бэлчээрийг зайнаас тандан судлах туршилт судалгааны төвийг түшиглэн "Хадлан бэлчээрийн талбайг нөхөн сэргээх нь" үзүүлэх сургуулийг Гурванбулаг суманд зохион байгуулж, 1 га хадлан, бэлчээрийн талбайд олон наст тэжээлийн ургамал тариалсан. Хүн ам, бэлчээрийн усан хангамжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор байгаль хамгаалах сангийн 265.0 сая төгрөгөөр Баян-Агт, Бугат, Гурванбулаг, Могод, Рашаант, Хутаг-Өндөр, Дашинчилэн, Булган, Орхон, Сэлэнгэ, Хишиг-Өндөр суманд 11 худаг, Сайхан, Орхон, Хутаг-Өндөр сум өөрийн хөрөнгөөр 4 худаг, Гурванбулаг сумын малчид өөрийн хөрөнгөөр 2 худаг байгуулж, аймгийн хэмжээнд нийт 17 худаг шинээр гаргасан.	86.0
2.2.6	Малын гоц халдварт, халдварт өвчний эрсдэл бүхий бүс нутагт мал эмнэлгийн урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний үр дүнг сайжруулна.	Улсын төсвийн 116.5 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар 5 төрлийн дархлаажуулалтад 553.8 мянган толгой мал, амьтан, орон нутгийн төсвийн 236.4 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар 4 төрлийн дархлаажуулалтад 745.2 мянган толгой мал, амьтан, малчид, мал бүхий иргэдийн 4.9 сая төгрөгийн хөрөнгөөр 2 төрлийн дархлаажуулалтад 28.2 мянган толгой мал, амьтан, нийт 1327.2 мянган мал, амьтан хамруулахаас 1128.1 мянган мал, амьтан хамруулж, дархлаажуулалт 85.0 хувийн гүйцэтгэлтэй байна. Тайлант хугацаанд 13 суманд бог малын мялзан өвчний 30 голомт бүртгэгдэж, дархлаажуулалтыг 16 сумын хувийн хэвшлийн 50 мал эмнэлэг, үйлчилгээний нэгжийн эмч нараар ахлуулсан 177 хүн ажиллаж, 1817.3 мянган мал хамруулж, 100 хувийн гүйцэтгэлтэй ажиллалаа. Халдварт өвчний тархалт өмнөх онтой харьцуулахад 36.3 хувиар буурч, нийт өвчлөлийн 0.1 хувийг эзэлж байна. Мал, амьтны халдварт бруцеллэз өвчний халдварын түвшнийг илрүүлэх, эрүүлжүүлэх шинжилгээнд 21.9 мянган хээлтүүлэгч мал хамруулах төлөвлөгөө батлуулж, 16 сумын 49 багийн 59 суурийн 275 бүх, 8522 хуц, 4499 ухна буюу нийт 13.2 мянган хээлтүүлэгчийг хамруулж, 60.5 хувийн гүйцэтгэлтэй ажилласан. Тандалт шинжилгээний дүнгээр аймгийн хэмжээнд 12 хуц, 6 ухна эерэг дүн үзүүлснийг Улсын мал эмнэлэг, ариун цэврийн төв лабораторид хүргүүлж шинжилгээний дүнг баталгаажуулсан. Аймгийн дүнгээр бруцеллэз өвчний халдварлалтын түвшин өмнөх оноос 0.04 хувиар буурч, нийт өвчлөлийн 0.8 хувийг эзэлж байна. Жил бүрийн тандалт, шинжилгээний дүнгээр аймгийн хэмжээнд үхрийн сүрьеэ, лейкоз, адууны ям өвчний тохиолдол бүртгэгдээгүй эрүүл бүсээр тогтоогдож байна.	100
2.2.7	Мал аж ахуйн гаралтай хүнсний бүтээгдэхүүнд антибиотек, пестицидийн үлдэгдэл тодорхойлж, малын эмийн зохистой хэрэглээг хангана.	Улсын төсвийн 4.8 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар сүүнд антибиотекийн үлдэгдэл тодорхойлох оношлуур болон бусад хэрэглэгдэхүүнийг нийлүүлж, аймгийн хэмжээнд 54.1 тн мах, 14.3 тн сүү, сүүн бүтээгдэхүүнийг баталгаажуулсан. Үүнээс лаборатори шинжилгээнд мах, сүүний 335 сорьцод 12 үзүүлэлтээр шинжилгээ хийгдсэнээс 90.7 хувь буюу 304 сорьцод 3 үзүүлэлтээр эмийн үлдэгдэл тодорхойлох шинжилгээ хийхэд антибиотек болон ивермектиний үлдэгдэл илрээгүй.	100
2.2.8	Атрын IV аяныг орон нутагт хэрэгжүүлж, хөрсний үржил шимийг хамгаалах, нөхөн сэргээх, үр сортын болон техник, технологийн шинэчлэлийг эрчимжүүлнэ.	Хангал сумын 2 аж ахуйн нэгж 2160 га, Тэшиг сумын 12 аж ахуйн нэгж, иргэн 6100 га, Сэлэнгэ сум 1769 га, Бүрэгхангай сум 1000 га, Булган сум 17.7 га, Хутаг-Өндөр сум 4550 га, нийт 15596.7 га талбайг агрохимийн шинжилгээнд хамруулаад байна. Сэлэнгэ суманд тэжээлийн ургамлын үр үржүүлгийн чиглэлээр "Ингэттолгой" ХХК үйл ажиллагаа явуулж байгаа бөгөөд энэ онд 150 га талбайд царгас тариалж хамгаалалтын хашаа барьж өнжүүлж, намрын хураалтаар 833 га талбайгаас 1600 тонн ногоон тэжээл хураан авсан. Хутаг-Өндөр сум 2.1 км газарт 500 ширхэг шар хуайс, 3000 ширхэг хайлаас, 1000 ширхэг улиас, Булган сум 2.2 км газарт 11070 ширхэг бургас, хайлаас модыг 2 үеэр, Хишиг-Өндөр сум 1.5 км газарт 1000 ширхэг бургас, Бүрэгхангай сум 1.5 км газарт 800 ширхэг бургас, нийт 7.3 км газарт ойн зурвас байгуулсан.	80.0
2.2.9	Төмс, хүнсний ногооны үйлдвэрлэлийг механикжуулж, аймгийн хүн амын хүнсний ногооны хэрэгцээг 50- иас доошгүй хувиар хангана.	Орон нутгийн хөгжлийг дэмжих "Шинэ хөдөө Булган" төслийн 1.5 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар 50-90 морины хүчин чадал бүхий 11 тракторыг дагалдах иж бүрдлийн хамтаар 10 суманд олгоод байна. ХХАХҮЯ-аас 80.0 хувийн хөнгөлөлттэй үнээр ирсэн 13 төрлийн 2571.4 кг /бөөрөнхий сонгино төл үр 2000 кг, сармисны үр 500 кг, бусад ногооны үр 71.4 кг/ хүнсний ногооны үрийг 16 сум, 1 тосгонд хуваарилж, тариалалт хийгдсэн. Мөн Дархан-Уул аймаг дахь Ургамал газар тариалангийн хүрээлэнтэй гэрээ байгуулж, элит гала сортын төмсний 5 тн үрийг 3 ногоочинд нийлүүлж, үрийн шинэчлэлт хийлээ. Энэ онд төмс 473 га талбайд тариалж 3.3 мянган тн, хүнсний ногоо 303.1 га талбайд тариалж, 2.4 мянган тн ургац тус тус хураан авсан нь өмнөх онтой харьцуулахад тариалалт 12.6 га талбайгаар, ургац 400 тн-оор нэмэгдэж, аймгийн хүн амын хүнсний ногооны хэрэглээг 40.5 хувиар хангаж байна.	100

2.2.10	Хамгаалагдсан хөрсний үйлдвэрлэлийг өмнөх оноос 2 дахин нэмэгдүүлж, хүнсний ногоо, нарийн ногооны нэр төрлийг олшруулж, сумуудад өвлийн болон нарлаг хүлэмж, агуулахын аж ахуйг хөгжүүлнэ.	Хишиг-Өндөр суманд 92 м.кв багтаамж бүхий 2 хүлэмж, Хутаг-Өндөр суманд 60 м.кв багтаамж бүхий 4 хүлэмж, Сэлэнгэ суманд 430 м.кв багтаамж бүхий 6 хүлэмж, Бүрэгхангай суманд 24 м.кв багтаамж бүхий 1 хүлэмж, Булган суманд 240 м.кв багтаамж бүхий 2 хүлэмж, нийт 15 хүлэмж нийлүүлэгдсэн. Мөн орон нутгийн хөгжлийн дэмжих "Шинэ хөдөө-Булган" төслийн 60.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар 32 м.кв 25 хүлэмжийг Хутаг-Өндөр, Тэшиг, Хангал, Орхон, Булган суманд олгоод байна.	100
2.2.12	Малын тэжээлийн ургамал тариалж, үйлдвэрлэлийн хэмжээг нэмэгдүүлэх замаар мал аж ахуйн үйлдвэрлэлд дэмжлэг үзүүлнэ.	Могод суманд 264 га, Сайхан суманд 359 га, Булган суманд 3 га, Хутаг-Өндөр суманд 144 га, нийт 770 га атаршсан талбайг тэжээлийн ургамал тариалах зориулалтаар эзэмшүүлж, 16 суманд 4 тн үр нийлүүлэх ажлыг зохион байгуулснаар аймгийн хэмжээнд тэжээлийн ургамал 6682 га талбайд хүрч, тариалалт өмнөх оноос 3358 га талбайгаар нэмэгдсэн. Бүрэгхангай сумын "Өгөөж түрүү" ХХК нь хадлангийн саран тармуур, Хангал сумын 1 нөхөрлөл иж бүрэн техник, Сайхан сумын иргэд 2 ширхэг үрлэгч, 2 ширхэг хадуур, Сэлэнгэ сумын "Өрмөгтэй" ХХК өвс хаман боогч, Рашаант сумын "Эл Си Инженеринг" ХХК ногоон тэжээл тариалах иж бүрэн тоног төхөөрөмжийг газар тариалангийн зээлээр худалдан авсан.	100
2.3. Үйлдвэрлэл, үйлчилгээ. Үйлдвэрлэл, худалдаа, үйлчилгээ эрхлэх таатай орчныг бүрдүүлж, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний зах зээлд өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлж, экспортын бүтээгдэхүүнийг нэмэгдүүлж, ажлын байр бий болгоно.			
2.3.1	Жижиг, дунд, үйлдвэрлэлийн зөвлөх үйлчилгээг хөгжүүлж, төр, хувийн хэвшлийн түншлэл хамтын ажиллагааг өргөжүүлнэ.	"Улсын залуу аварга тогооч-2023" ур чадварын уралдааныг анх удаа орон нутагт зохион байгуулж, Булган брэнд "Тэргүүн шимт" хоолтой болсон. "Халтар арвайн гурил", "Зөгийн бал" бүтээгдэхүүн нь Олон Улсын Органик Хөдөө аж ахуйн Холбооны (IOAS) итгэмжлэлд тэнцэж, үндэсний болон олон улсын зах зээлд органик шошго (100%) тэмдэглэгээг хэрэглэх нөхцөлийг ханган Булган аймаг анхны "Органик" бүтээгдэхүүний гэрчилгээг авч байна. Эрүүл, баталгаатай хүнсний бүтээгдэхүүн нийлүүлэх, худалдан борлуулах сүлжээг боловсронгуй болгох, стандарт, техникийн зохицуулалтын шаардлагад нийцүүлэх ажлын хүрээнд 10 аж ахуйн нэгжийн 4 төрлийн 35 бүтээгдэхүүнд тохирлын үнэлгээг хийж, 9 төрлийн 168 үйлчилгээг баталгаажууллаа. "Хүнс, хөдөө аж ахуйн инноваци ба хүнсний хувьсгал" хөтөлбөрт 15 аж ахуйн нэгжийн захирлуудыг 15 өдрийн сургалтаар чадавхжуулж, 60.0 сая төгрөгийн буцалтгүй тусламж, дэмжлэгийг 8 аж ахуйн нэгжид олгосон. "Эрдэнэт үйлдвэр" төрийн өмчит үйлдвэрийн газар болон "Шинэ хөдөө" төслийн дэмжлэгээр байгуулагдсан оёдлын үйлдвэрийн байранд засвар тохижилт хийж, Булган сумын "Эл Жи Эс Эс" ХХК-тай "Орон нутгийн өмчийг түрээслүүлэх гэрээ" байгуулж, 40.0 сая төгрөгийн гарааны хөрөнгийн дэмжлэгийг орон нутгийн хэрэгцээт спорт, урлаг, ажлын дүрэмт хувцасны үнээс суутган барагдуулах гэрээтэй ажиллаж байна. Булган сумын "Монголжингоо" салоны үсчин Н.Амгаланбаатарт Франц улсад зохион байгуулагдах дэлхийн аварга үсчин, гоо сайханч шалгаруулах "ОМС HAIRWORLD CHAMPIONSHIP-2023" олон улсын ур чадварын уралдаанд оролцоход 13.5 сая төгрөгийн дэмжлэг үзүүлэв. Энэ онд бизнес хөгжлийн төвийн зураг төсвийг хүлээн авч, Бүрэгхангай сум халуун ус шинээр барьж байгуулсан бол Гурванбулаг сумын ахуйн үйлчилгээний их засварын ажил үргэлжилж, Тэшиг сумын халуун усны барилгын засварын тендер зарлагдаад байна.	95.0
2.3.2	Жижиг, дунд үйлдвэрлэлд санхүүжилтийн олон эх үүсвэрээс дэмжлэг үзүүлнэ.	Хоршоо хөгжүүлэх сангаас 78 төсөлд 1.2 тэрбум төгрөгийн зээл олгож, 129 ажлын байр шинээр бий болж, 108 ажлын байр хадгалагдан үлдэж, чанаргүй зээл өнгөрсөн оны мөн үетэй харьцуулахад 22 хувь буурлаа. Жижиг, дунд үйлдвэрийг дэмжих сангаас 11 төсөлд 905.3 сая төгрөгийн зээл олгож, 39 ажлын байр шинээр бий болж, 31 ажлын байр хадгалагдсан байна. Хаан, Хас, Төрийн банкны 3 зээлдэгчийн ипотекийн зээлийн урьдчилгаанд 55.2 сая төгрөгийн зээлийн батлан даалтын гэрээ хийгдсэн.	100
2.3.3	Булган суманд стандартын шаардлагад нийцсэн өндөр зэрэглэлийн зочид буудал шинээр барьж ашиглалтад оруулна.	Аймгийн Засаг даргын 2021 оны А/162 дугаар захирамжаар "Супрема бүтик лоджес" ХХК-д 10814 м.кв газрыг зочид буудлын зориулалтаар газар эзэмших эрхийн гэрчилгээний дуудлага худалдааны анхны үнэ 64.8 сая төгрөгийг төлүүлэн газар эзэмших гэрээ, гэрчилгээг олгосон. Зочид буудлын каркас, ханын дүүргэлтийн ажил хийгдэж, барилгын ажил тодорхойгүй хугацаагаар зогсоод байна.	70.0

2.3.4	Үйлдвэрлэл, худалдаа, үйлчилгээг төрөлжүүлэн хөгжүүлж, өрсөлдөх чадварыг сайжруулна.	2023 оныг "Үйлдвэрлэл үйлчилгээ, аялал жуулчлал, ажлын байрыг дэмжих жил" болгон зарлаж, төр, хувийн хэвшил, мэргэжлийн холбоодын хамтын ажиллагааг өрнүүлэн ажиллалаа. Орон нутгийн төсвөөс 2023 оны хаврын улиралд нөөцийн мах бэлтгэн нийлүүлэх урамшуулалд 25.0 сая төгрөг шийдвэрлэж, Булган сумын хүн амын хаврын хүнсний хэрэгцээнд 10302.78 кг хямд үнэтэй мах нийлүүлэв. "Хутаг-Өндөр мах маркет" ХХК Иран улсад 370 тн мах экспортод гаргаж, БНХАУ-д мах экспортлох зөвшөөрөл авч, улсын нөөцөд 50 тн мах нийлүүлэхээр бэлтгэж байна. Бүрэгхангай сум орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгөөр мал нядалгааны цэг, "Бүрэн луу" ХХК хувийн хөрөнгөөр 9х11 харьцаатай махны хөргөлтийн агуулах шинээр барих ажлыг тус тус эхлүүлээд байна. "Махны экспортын шинэ боломж Булган аймагт" форум хэлэлцүүлэг, аймгийн "Жижиг, дунд үйлдвэр эрхлэгчдийн зөвлөгөөн"-ийг зохион байгуулж, экспортын чиг баримжаатай үйлдвэрлэлийн туршлага солилцлоо. Булган сумын "Мээжийн сүү" үйлдвэр нь сүүний урамшууллын хугацаанд 120 тн сүү нийлүүлж, 210 малчинд 1 л тутамд 500 төгрөг, нийт 60.0 сая төгрөгийн урамшуулалд хамруулж, "АПУ Дэйринг" ХХК, "Хөхүүр Агро" ХХК-тай хамтран Баяннуур, Хишиг-Өндөр суманд сүүний хөргүүртэй танк байршууллаа. Тэшиг суманд улсын төсвийн 2.98 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар барьж байгаа сүү боловсруулах, цөцгийн тосны үйлдвэрийн бүтээн байгуулалт 50.0 хувийн гүйцэтгэлтэй байна.	76.0
ГУРАВ. НОГООН ХӨГЖЛИЙН БОДЛОГО			
3.1. Байгаль орчин. Байгалийн баялгийг зүй зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх, хамгаалах, орчны бохирдол, доройтлыг бууруулах, уур амьсгалын өөрчлөлтийг сааруулах, дасан зохицох бодлогыг хэрэгжүүлж, эрүүл, аюулгүй орчныг бүрдүүлнэ.			
3.1.1	Ус, рашааны судалгаа, шинжилгээний ажлыг зохион байгуулж, усны нөөцийг зохистой ашиглах, хамгаалах, хэмнэх, хуримтлуулах цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.	Усны сан бүхий хамгаалалтын бүсийг Хануй, Сэлэнгэ, Орхон-Чулуут, Туул, Хөвсгөл нуур-Эгийн голын сав газрын захиргаад хамтран тогтоож, 200 ширхэг тэмдэгжүүлэлт суурилууллаа. Булаг шандын эхийг хашиж хамгаалах ажлыг 9 суманд хийж гүйцэтгэсэнээр, аймгийн хэмжээнд 629 булаг шандын эх тоологдсоноос, 188 булаг шанд эхийг хашиж хамгаалаад байна. Баяннуур сумын "Баян" нуурыг сэргээх ажлын зураг төсвийг орон нутгийн төсвийн 150.0 сая төгрөгийн хөрөнгөөр хийж гүйцэтгэлээ.	100
3.1.2	Аймгийн ойн сангийн ашиглалтад хамгаалалтын зохистой менежментийг хэрэгжүүлнэ.	"Тэрбум мод" үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд 100 га талбайд ойжуулалт, нөхөн сэргээлтийн ажлыг "Хөвөнтөн ой" ХХК хийж гүйцэтгэлээ. Ойн хортны судалгааны ажлыг "Аглаг ой" ХХК 518700 га талбайд, Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг Ойн газрын Ойн нөөцийн хэлтэс 136600 га талбайд хийв. Ойн хортны хөнөөлт шавьжтай тэмцэх ажлыг "Гранд форест" ХХК, "Ойн таксаци" ХХК, "Мөнх ногоон ой" ХХК 13832 га талбайд, мэргэжлийн байгууллага 7000 га талбайд, нийт 20832 га талбайд хийж гүйцэтгэв. "Хожуул" төслийн хүрээнд Хишиг-Өндөр, Орхон, Бугат, Сэлэнгэ, Хангал, Булган суманд 200 м.куб модыг иргэдийн түлшний хэрэгцээнд олгосон. Дээрх ажлуудад улс, орон нутгийн төсвөөс 1368.7 сая төгрөг зарцуулжээ.	97.5
3.1.3	Биологийн төрөл зүйлийг хамгаалах, өсгөн үржүүлэх ажлыг хамтран хэрэгжүүлнэ.	Зэд-Хантай-Бүтээлийн нурууны дархан цаазат газрын хамгаалалтын захиргаа, Хөгнө-Тарнын байгалийн цогцолборт газрын хамгаалалтын захиргаатай хамтарч нэн ховор, ховор амьтдын тархац нутагт 10 тонн өвс, 6.7 тонн давс, хужир, 5 тонн тэжээлийн будааг бэлтгэн биотехникийн арга хэмжээг хэрэгжүүлж, орон нутгийн төсвөөс 15.0 сая төгрөг зарцуулсан.	100
3.1.4	Газар нутгийг улсын болон орон нутгийн тусгай хамгаалалтад авах ажлыг судалгаанд үндэслэн зохион байгуулж, сүлжээг өргөтгөнө.	Аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2023 оны XV хуралдаанаар Хангал сумын "Бүрэнгийн нуруу" орчмын 12092.49 га газрыг "Байгалийн нөөц газар"-ын ангиллаар улсын тусгай хамгаалалтад авах саналыг Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яаманд, Гурванбулаг сумын Агьт багийн "Самбуу цагаан чулуут", "Саарал ямаатын гозгор" орчмын 1441.96 га газрыг орон нутгийн тусгай хамгаалалтад авах саналыг Ашигт малтмал газрын тосны газарт тус тус хүргүүлсэн. Аймгийн нийт газар нутгийн 16.13 хувь улсын тусгай хамгаалалттай, 20 гаруй хувь нь орон нутгийн тусгай хамгаалалттай байна.	70.0

3.1.5	Хог хаягдлын менежментийг боловсронгуй болгож, орчны бохирдол доройтлыг бууруулж, шинэ дэвшилтэт арга технологийг нэвтрүүлнэ.	Аймгийн Засаг даргын 2023 оны А/128 дугаар захирамжаар “Цэвэр орчин-Цэмцгэр Булган” аяныг 7 сарын хугацаанд зарлаж, аймгийн хэмжээнд 805982.5 га газрын 27425.3 тн, 148 гол горхи, уст цэгийн 4263.3 тн хог хаягдлыг цэвэрлэн хогийн төвлөрсөн цэгт аваачиж, үхсэн малын 21527 сэг зэм, 1720 нохой, 126 муурыг устгаж, энэ ажилд давхардсан тоогоор 406 аж ахуйн нэгж, байгууллага, 7980 хүн, 373 автомашин техниктэй оролцож, аймгийн орон нутгийн төсвийн 34.0 сая төгрөг, сум орон нутгийн төсвийн 18.4 сая төгрөгийн хөрөнгөөр 8.5 тн шатахуун зарцуулсан. Баяннуур, Булган, Орхон, Сайхан, Сэлэнгэ суманд хог ачиж тээвэрлэх 6 автомашиныг 263.1 сая төгрөгөөр, Бүрэгхангай, Тэшиг суманд бохир соруулах 2 автомашиныг 110.3 сая төгрөгөөр тус тус нийлүүлэв. Булган сумын төвлөрсөн хогийн цэгийн дэргэдэх хог ангилан ялгах цехийн үйл ажиллагааг өргөжүүлэх, ангилсан хог хаягдлаар бүтээгдэхүүн, бэлдэц бүтээгдэхүүн хийх ажлыг "БМДХ" ХХК хийж гүйцэтгэлээ. Төвлөрсөн хогийн цэгийн урд талд улсын төсвийн хөрөнгөөр аюултай хог хаягдлыг түр хадгалах 21x15 метр хэмжээтэй агуулахын барилгын ажлыг "Жам" ХХК гүйцэтгэсэн бөгөөд Барилгын хөгжлийн төвийн хяналтын инженер захиалагчийн хяналтын дүгнэлт гаргасны дараа улсын комисс ажиллахаар хүлээгдэж байна.	100
3.1.6	“Нүхэн ОО -оо өөрчилье” аяныг жил бүр зохион байгуулж, гэр хорооллын айл өрх, албан байгууллагыг байгальд ээлтэй боловсон 00-той болгох ажлыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлнэ.	Аялал жуулчлалын эвент арга хэмжээнд зориулан “Эсгий туургатан улус” ХХК өвөл, зуны 30 ширхэг зөвөрийн эко нойл орон нутгийн төсвийн 154.6 төгрөгөөр худалдан авч Булган сумын Тохжилт үйлчилгээний ангид хүлээлгэн өгсөн. 2023 онд хичээлийн дотуур байрны сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллагын 18 объектыг стандартын шаардлагад нийцсэн ариун цэврийн өрөөтэй болгох ажлыг хийж, ашиглалтад оруулсан. Булган суманд энэ онд 10 гаруй өрх өөрсдийн хөрөнгөөр соруулдаг боловсон нойлтой болсон бол аймгийн хэмжээнд аялал жуулчлал, амралтын газар, үйлчилгээний газруудын 78 нүхэн нойлыг буулгаж, 102 газар био нойлтой болсон.	100
3.1.7	Ус, цаг уурын ажиглалтын болон орчны хяналт-шинжилгээний сүлжээний хэвийн ажиллагааг хангаж, цаг агаарын аюулт үзэгдлийг урьдчилан мэдээлэх, сэрэмжлүүлэх чадавхыг бэхжүүлж, байгалийн гамшгийн эрсдэлийг бууруулна.	Цаг агаарын аюултай үзэгдлээс урьдчилан сэрэмжлүүлэх чадамжийг сайжруулах үүднээс цаг уурын автомат станцуудын хэвийн ажиллагааг ханган ажиллаж байна. Урьдчилсан мэдээний чанар 71.1 хувь, онч 91.7 хувь, илрүүлэлт 100 хувьтай байна. Байгаль орчны шинжилгээний лаборатори MNS ISO/IEC 17025:2018 стандартын дагуу итгэмжлэлд хамрагдаж, байгаль орчны шинжилгээний лабораторийн төвлөрсөн дулаан, цэвэр, бохир усны асуудал бүрэн шийдэгдэж, шинжилгээний ажил хэвийн явагдаж байна. Ус цаг уур орчны шинжилгээний төв агаарын бохирдлын тоосонцрыг хэмжих зөвөрийн багажаар хангагдахын зэрэгцээ цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагааг 4 дүгээр сард 2 удаа зохион байгууллаа. Аймгийн ихэнх нутгаар ой хээрийн түймрийн эрсдэлийн зэрэг аюултай хэмжээнд хүрч, Хутаг-Өндөр, Сэлэнгэ сумын залгаа нутаг дэвсгэрт ой, хээрийн түймэр гарч унтарсан хэдий ч хуурайшилтын зэргийг бууруулах, чийгийг нэмэгдүүлэх зорилгоор Булган бороо экспедиц 04 дүгээр сарын 12-13-нд шилжих шөнө, 04 сарын 15-16-нд шилжих шөнө Тэшиг сумын нутаг дэвсгэрт цаг агаарт зориудаар нөлөөлж хур тунадас нэмэгдүүлэх үйл ажиллагааг явуулж, 0.0-2.0 мм хур тунадас нэмэгдүүлэн оруулж, ой хээрийн түймрийн эрсдэлийг ихэнх нутгаар бууруулж, 1-р зэрэгт хүргэсэн. Тус ажлыг орон нутгийн төсвийн 5.0 сая төгрөгөөр хийж гүйцэтгэв.	100
3.2. Аялал жуулчлал. Байгаль, түүх, соёлын өвийн онцлог бүхий, байгаль орчинд ээлтэй, нутгийн иргэдэд түшиглэсэн, төрөлжсөн, тогтвортой аялал жуулчлалыг хөгжүүлж, эдийн засгийн үр өгөөжтэй салбар болгон хөгжүүлнэ.			
3.2.1	Аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний чанар, стандартыг сайжруулан баталгаажуулж, өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлж, жуулчдын тоог нэмэгдүүлнэ.	Аймгийн хэмжээнд 4 эвент арга хэмжээг төлөвлөн “Хангинахын шугуйн шагайн тойром-2023” эвент үйл ажиллагааг 6 дугаар сарын 3-4-ний өдрүүдэд, “Айраг наадам”-ыг 08 дугаар сарын 12, 13-ны өдрүүдэд, намрын ногоон өдрүүд, “AIRAG DAY” арга хэмжээ 10 дугаар сарын 12, 13-ны өдрүүдэд зохион байгуулж, “ITM Mongolia 2023” арга хэмжээнд оролцлоо. Эдгээр эвент арга хэмжээг зохион байгуулахад 239.0 сая төгрөгийг зарцуулан ажиллаж, гадаадын 10860, дотоодын 167820 орчим аялагчид эвент арга хэмжээнүүдийг үзэж сонирхохоор зорин ирснээр нутгийн иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллагууд 1.5 тэрбум гаруй төгрөгийн борлуулалтын орлого олсон байна. Дээрх арга хэмжээнүүдэд оролцогчдын тоо өмнөх онтой харьцуулахад 13.0 хувиар өссөн.	95.0
3.2.2	Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх санал санаачилгыг дэмжин, хамтран ажиллана.	“VISIT BULGAN-2023” аялал жуулчлалын форумыг Хангал сумын Хялганат тосгонд зохион байгуулж форумын үйл ажиллагаанд Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд оролцож, өвлийн экстрим аяллыг хөгжүүлэх боломж, аяллын улирлыг уртасгах талаар санал солилцсон. Зөвлөгөөний үеэр “Өвлийн спортын наадам-2023” арга хэмжээг зохион байгуулж, 16 сум, 1 тосгоны 1000 гаруй төрийн албан хаагчид хамрагдлаа. Мөн “Өвлийн аялал” фото зургийн уралдааныг зарлан шалгарсан бүтээлүүдээр үзэсгэлэн гаргаж, арга хэмжээг зохион байгуулахад 5.0 төгрөгийг зарцуулсан.	100

3.2.3	Улсын болон орон нутгийн чанартай авто зам дагуу стандартад нийцсэн түр буудаллах цэг байгуулна.	2023 онд Дашинчилэн сумын Хар бухын голд аж ахуйн нэгжийн хөрөнгөөр, Булган сумын Хужир толгойд "Хульж ресорт" ХХК түр буудаллах цэгийг өөрийн хөрөнгөөр бариад байна. Тэшиг сумын Харгал нуур, Давааны ар хэмээх газарт орон нутгийн төсвийн 30.0 сая төгрөгөөр отоглох цэгүүдэд боловсон нойл барьсан.	100
3.3. Уул уурхай. Уул уурхайн салбарт экологийн болон нийгмийн хариуцлагын тогтолцоог бий болгон нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж, аймгийн эдийн засгийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлнэ.			
3.3.1	Ашигт малтмалын олборлох, боловсруулах үйлдвэрлэлд хүний эрүүл мэнд, байгаль орчны сөрөг нөлөөлөл багатай дэвшилтэт техник, технологийг нэвтрүүлж, аюулгүй ажиллагааг хангасан ил тод, хариуцлагатай уул уурхайг бий болгоно.	Бүрэгхангай, Дашинчилэн суманд уул уурхайн олборлолтын үйл ажиллагаа явуулж байгаа тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч 9 аж ахуйн нэгжтэй Ашигт малтмалын тухай хуульд заасны дагуу гэрээ байгуулж, 38 хүүхдийн сургалтын төлбөр болох 196.5 сая төгрөгийг аймгийн Засаг даргын тамгын газрын нэмэлт санхүүжилтийн дансанд төвлөрүүлэхээр тогтож, одоогийн байдлаар 186.0 сая төгрөг, 36 хүүхдийн сургалтын төлбөрийг төвлөрүүлээд байна. Бүрэгхангай сум 2023 онд 8 уул уурхайн үйлдвэрлэл эрхлэгч аж ахуйн нэгжтэй нийгмийн хариуцлагын гэрээ байгуулан 516.5 сая төгрөгийг төвлөрүүлэв. 2023 онд уул уурхайн үйлдвэрлэл эрхлэгч "Мөнх нархан орд" ХХК, "Батбродерс майнинг" ХХК шинээр усны тоолуур суурилуулж, аймгийн хэмжээнд уул уурхайн олборлолтын үйл ажиллагаа явуулдаг тусгай зөвшөөрөлтэй 15 аж ахуйн нэгж усны тоолууртай болсон.	100
3.3.2	Уул уурхайн олборлолтын хүчин чадлыг нэмэгдүүлж, үйл ажиллагааг тогтмолжуулна.	Сайхан сумын чулуун нүүрсний ордод "Илчит металл" ХХК 2022 оноос эхлэн үйл ажиллагаа явуулж байгаа бөгөөд энэ онд Бүрэгхангай сумын нутаг дэвсгэрт "Фокус металл майнинг" ХХК "Захцаг уул", "Худаг байшинтын орд"-оос 24000 тн төмрийн хүдрийн нойтон баяжмал олборлон тээвэрлэлт хийсэн.	100
3.3.3	Уул уурхайн олборлолтын болон барилга, авто зам, дэд бүтэц, бүтээн байгуулалтын улмаас эвдэрсэн газрыг нөхөн сэргээнэ.	Бүрэгхангай, Дашинчилэн сумын нутагт олборлолтын үйл ажиллагаа явуулж буй тусгай зөвшөөрөлтэй аж ахуйн нэгжүүд техникийн нөхөн сэргээлт 54.68 га талбайд төлөвлөгдсөнөөс 64.5 га талбайд, биологийн нөхөн сэргээлт 25.65 га талбайд төлөвлөгдсөнөөс 33.75 га талбайд, дүйцүүлэн хамгаалах ажлын хүрээнд эвдэрч, эзэнгүй орхигдсон талбайд техникийн нөхөн сэргээлт 30.58 га талбайд төлөвлөгдсөнөөс 31.7 га талбайд хийж гүйцэтгэсэн.	65.0
3.4 Дэд бүтэц. Аймгийн дэд бүтцийн салбарыг хөгжүүлж, иргэдийн ая тухтай амьдрах орчныг бүрдүүлнэ.			
3.4.1	Аймгийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөг шинэчлэн боловсруулж, хөгжлийн хэтийн зорилт, хот төлөвлөлттэй уялдуулан газар олголтын үйл ажиллагааг ил тод болгоно.	2023 онд аймгийн хэмжээнд 5298 нэгж талбарын 124051.72 га газрын арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж эрх зүйн харилцаа үүсгэх 5087 нэгж талбарын 4405.43 га газрыг олгохоос 4145 нэгж талбарын 4020.4 га газрыг иргэн, хуулийн этгээдэд эзэмшүүлж, өмчлүүлсэн. Энэ онд 120031.32 га газарт нөхөн сэргээх, хамгаалах, нийтийн эдэлбэрийн газарт шугам сүлжээ татах, ногоон байгууламж үүсгэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн ба аймгийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө, 16 сумын нутаг дэвсгэрийн хөгжлийн төлөвлөгөөний гүйцэтгэл 9.4 хувьтай, тухайн жилийн төлөвлөгөөний гүйцэтгэл 91.2 хувьтай хэрэгжиж байна. Аймгийн байгаль хамгаалах сангийн 408.9 сая төгрөгөөр Баян-Агт, Булган, Гурванбулаг, Дашинчилэн, Орхон, Тэшиг, Хангал, Хишиг-Өндөр, Хутаг-Өндөр гэсэн 9 сумын газар зүйн нэрийн тодруулалт хийх ажлын гүйцэтгэл 50.0 хувьтай явагдаж байна.	70.0

3.4.2	Булган хотын ерөнхий төлөвлөгөөг /ногоон хот төлөвлөлт/ шинэчлэн боловсруулж, зарим сум, багийн хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг хийнэ.	Булган сумын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг Барилга, хот байгуулалтын яамны захиалгаар, Азийн Хөгжлийн Банкны санхүүжилтээр ТТ-9591 МОН Ногоон хот төлөвлөлтийн хүрээнд Франц улсын "Эжис" ХХК, туслан гүйцэтгэгч "Сонголт дизайн" ХХК хамтран гүйцэтгэсэн. Ажлын зураг төсвийг 2022 оны 12 дугаар сард бүрэн хүлээн авч цахим системд оруулах ажлыг гүйцэтгэж, Булган сумын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэн хот төлөвлөлт, дэд бүтэц, газар олголт, хугацаа, зориулалт өөрчлөх ажлыг төлөвлөлтийн дагуу хэрэгжүүлэн ажиллаж байна. Энэ онд 165 иргэн, 10 аж ахуйн нэгжид газар эзэмшүүлэх, өмчлүүлэх, хугацаа сунгах асуудлыг шийдвэрлэсэн. Мөн 4 барилгад архитектур төлөвлөлтийн даалгавар олгов. Бугат сумын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг "Эрхэт констракшн" ХХК гүйцэтгэж байгаа ба төлөвлөлтийн хил, суурь судалгааны ажил дуусаж, ерөнхий төлөвлөлтийн ажлын явц 70.0 хувьтай байна. Рашаант сумын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний гүйцэтгэгчээр "Циркулпроект" ХХК шалгарч төлөвлөлтийн дунд хугацааны тайланг хүргүүлсэн ба ажлын явц 60.0 хувьтай байна. Дашинчилэн сумын хэсэгчилсэн хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг "Өрнөх гүнт" ХХК гүйцэтгэж, тус сумын Засаг даргын тамгын газарт хүлээлгэж өгсөн ба ажлын явц 90.0 хувьтай байна. Булган сумын 4-р багийн хэсэгчилсэн хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг "Эрхэт констракшн" ХХК гүйцэтгэж, эцсийн тайланг хүргүүлж, дулааны төлөвлөлтийн зургийн ажлын явц 85.0 хувьтай байна. Эдгээр ажлуудыг орон нутгийн төсвийн 230.0 сая төгрөгийн хөрөнгөөр хийж гүйцэтгүүлсэн. Хутаг-Өндөр сумын Дондогийн булаг орчмын суурьшлын бүсийн хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний гүйцэтгэгчээр "Циркулпроект" ХХК шалгарч 66.2 сая төгрөгөөр гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлж байна.	86.7
3.4.3	Аймгийн инженерийн хийцтэй барилга байгууламжуудад үнэлгээ хийж, нийтийн эзэмшлийн орон сууцнуудын барилгын гадна өнгө үзэмж сайжруулж, дулаан алдагдлыг бууруулна.	2023 онд орон нутгийн төсөвт 60.0 сая төгрөг тусган 11 барилгыг паспортжуулахаар даалгавар боловсруулан гүйцэтгэгчийг шалгаруулах тендерийг 2 удаа зарлаж амжилтгүй болсон. Иймд шууд гэрээ байгуулах зөвлөмжийг холбогдох байгууллагаас ирүүлээд байна. 2023 оны орон нутгийн төсөвт 350.0 сая төгрөг тусган Булган сумын 11, 19, 32 дугаар байрны фасадны засварын ажлыг төлөвлөн гүйцэтгэгчээр "Гурван уулын хишиг" ХХК шалгарч 345.5 сая төгрөгөөр гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлж, ашиглалтад оруулсан. Тус төсөл хэрэгжсэнээр аймгийн өнгө үзэмж нэмэгдэж, иргэдийн амьдрах орчин сайжирч байна.	80.0
3.4.4	Аймгийн Хүүхэд залуучуудын соёл амралтын цэцэрлэгт хүрээлэнгийн тохижилтын ажлыг ерөнхий төлөвлөгөөний дагуу үе шаттайгаар хэрэгжүүлж, сум суурин газарт спортын болон хүүхдийн тоглоомын талбай бүхий цэцэрлэгт хүрээлэн байгуулж, төв, суурин газрын ногоон байгууламжийг 50 хувиар нэмэгдүүлнэ.	Булган сумын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний дагуу 2023 онд соёл амралтын цэцэрлэгт хүрээлэнгийн захиргаа аж ахуйн конторын барилга, спорт тоглоомын барилгын засвар, "Ид шидийн орон" тохижилтын зураг төсвийг хийлгэж байгаа бөгөөд ирэх онд засвар тохижилтын хөрөнгө оруулалтыг шийдвэрлэнэ. Булган сумын 2 дугаар багийн хүүхдийн тоглоомын талбайг орон нутгийн төсвийн 56.0 сая төгрөгөөр, "Булган хангай" МСҮТ-ийн баруун талын биеийн тамирын талбайд иж бүрэн тоглоомын талбай бүхий цэцэрлэгт хүрээлэнг "Бурхууд" ХХК 500.0 сая төгрөгөөр тус тус хийж гүйцэтгэж ашиглалтад оруулсан. Мөн Хангал сумын хүүхдийн тоглоомын талбайг "Багандант" ХХК 407.0 сая төгрөгөөр гүйцэтгэж ашиглалтад оруулав. Аймгийн хэмжээнд 26500 м.кв талбайг зүлэгжүүлэн 2500 м.кв талбайд цэцэгжүүлэлт хийж, 159084 ширхэг мод бут тарьж арчлах ажлыг орон нутгийн төсвийн 77.7 сая төгрөгөөр гүйцэтгэж, ногоон байгууламжийг 15.6 хувиар нэмэгдүүлээ.	73.3
3.4.5	Булган сумын гэр хорооллын гудамж, талбайг бүрэн гэрэлтүүлэгтэй болгоно.	Булган сумын гэр хорооллын гудамж, зам талбайн гэрэлтүүлэг, гэрлэн чимэглэлийг нэмэгдүүлэх ажилд аймаг, сумын орон нутгийн төсөвт 2023 онд 1.4 тэрбум төгрөг тусгагдаж, 1250.0 сая төгрөгийн ажлыг хийж гүйцэтгэв. Тус ажлын хүрээнд Булган сумын 2, 3, 5 дугаар багийн гэр хорооллын гудамжны гэрэлтүүлгийн зураг төслийг боловсруулсан. Мөн 4 дүгээр багт 3 чиглэлд 52 ширхэг гэрэлтүүлэг, Хужир толгойгоос отоглох цэг хүртэл 65 ширхэг, Цагаан хаалганаас Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар хүртэл 48 ширхэг, нийтийн орон сууцны 22 байрны гадна фасадны гэрлэн чимэглэл, гудамжны гоёлын гэрэлтүүлгийн ажлыг тус тус гүйцэтгэв. Дээрх ажлуудын дүнд Булган сумын төвийн суурьшлын бүсийн гэрэлтүүлэг 8.0 хувиар нэмэгдэж, 20.0 хувьд хүрч хотын өнгө үзэмж, иргэдийн аюулгүй орчинд амьдрах орчин нөхцөл бүрдлээ.	100
3.4.6	Аймгийн төвийн хэрэглэгчдийг хэрэглээний халуун устай болгох ажлыг үе шаттайгаар зохион байгуулна.	2023 онд 160 ортой Нэгдсэн эмнэлгийн барилга, 50 ортой төрөх тасаг, Спортын ордон, 36 айлын 1 орон сууцыг хэрэглээний халуун усны шугамд холбох ажлыг "Эрин гүрэн" ХХК гүйцэтгэхээр 498.0 сая төгрөгөөр гэрээ байгуулан ажил үргэлжилж байна. Тус ажил хийгдсэнээр аймгийн төвийн төрийн 8 байгууллага, 9 орон сууцны 209 айл өрх хэрэгцээний халуун устай болно.	100

3.4.7	Орон нутгийн чанартай авто зам, замын байгууламжийг сайжруулна	<p>Дашинчилэн сумын 1.8 км авто замын ажлыг "Таван богд офроуд" ХХК улсын төсвийн 1492.0 сая төгрөгийн хөрөнгөөр гүйцэтгэж, хүлээлгэн өгсөн.</p> <p>Орхон сумын төвийн хатуу хучилттай авто замын ажлыг орон нутгийн авто замын сангийн 217.3 сая төгрөгөөр, Бугат сумын сумын төвийн хатуу хучилттай авто замын ажлыг 218.2 сая төгрөгөөр "Энх алтаргана" ХХК гүйцэтгэж, ашиглалтад оруулав.</p> <p>Мөн Рашаант сумын төвийн авто замын засварыг 99.7 сая төгрөг, Хишиг-Өндөр сумын төвийн авто замын засварыг 54.0 сая төгрөгөөр "Энх алтаргана" ХХК гүйцэтгэж, улсын комисс ашиглалтад оруулсан. Аймаг, сумын орон нутгийн 629.5 сая төгрөгөөр Тэшиг сумын төвийн замын гүйцэтгэгчээр "Ингүүмэл зам" ХХК шалгарч, 2023-2024 онд гүйцэтгэнэ.</p>	100
3.4.8	Булган суманд нийтийн тээврийн автобусны үйлчилгээг тогтмолжуулж, сурагчдын автобустай болгоно.	<p>2021 онд орон нутгийн төсвийн хөрөнгө оруулалтаар автобус худалдан авч Булган сумын Тохижилт үйлчилгээний ангид хүлээлгэн өгсөн.</p> <p>Булган сумын төвд 2023 онд 11 дүгээр байрны зүүн талд 1062 м.кв авто зогсоол, 150 м.кв ногоон байгууламж, 11 ширхэг гудамжны гэрэлтүүлэг, 83 м.кв явган хүний замын ажлыг орон нутгийн төсвийн 78.6 сая төгрөгөөр "Арвин ган бумба" ХХК хийж гүйцэтгэв.</p>	100
3.4.9	Ерөнхий зориулалтын бага оврын агаарын хөлгийн байнгын нислэг бий болгоно.	Орхон-Булган аймгийн иргэдийг хот хооронд зорчих нөхцөлөөр хангах санал хүсэлтийг Иргэний нисэхийн ерөнхий газарт хүргүүлсэн. Иргэний нисэхийн ерөнхий газрын харьяа Иргэний нисэхийн үндэсний төвөөс аймагт ерөнхий зориулалтын бага оврын агаарын хөлгийг 7 хоногт 1-2 удаа тогтмол үйлдэх чиглэлээр дүгнэлт гаргаж, Зам, тээврийн хөгжлийн яаманд хүргүүлээд байна. 2023 онд аймгийн нисэх буудлаар аялал жуулчлалын зориулалтаар бага оврын онгоц 80 удаа хөөрч буух үйлчилгээг авсан байна.	30.0

ДӨРӨВ. ЗАСАГЛАЛЫН БОДЛОГО

4.1. "Цахим Монгол" төрийн шуурхай үйлчилгээ. Цахим хөгжлийн бодлогыг орон нутагт үр дүнтэй хэрэгжүүлж, төрийн үйлчилгээг шуурхай, хариуцлагатай, хүртээмжтэй хүргэх нөхцөлийг бүрдүүлж, иргэдийн цаг хугацаа зардлыг хэмнэнэ.			
4.1.1	"Цахим Монгол" төрийн үйлчилгээг орон нутагт үр дүнтэй хэрэгжүүлнэ.	<p>Цахим гарын үсгийн тухай хууль болон "Цахим Монгол" төрийн үйлчилгээг орон нутагт үр дүнтэй хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд 2023 онд аймгийн хэмжээнд 2163 төрийн албан хаагч, 16191 иргэн, 16 сумын 345 аж ахуйн нэгж, байгууллагад тоон гарын үсэг олгосон бөгөөд төрийн 800 гаруй үйлчилгээг тоон гарын үсэг ашиглан авах боломж бүрдсэн.</p> <p>"Цахим Монгол" хөтөлбөрийн хүрээнд нийгмийн халамжийн нэгдсэн систем (ehalamj.mn)-ийг 2020 онд нэвтрүүлэн халамжийн үйлчилгээг цахим системд шилжүүлэв. Ингэснээр 2023 онд нийгмийн халамжийн 16 хөтөлбөрийн 69 төрлийн 411 үйлчилгээг цахимаар үзүүлж, 25735 иргэнд 11.0 тэрбум төгрөгийн тэтгэвэр, тэтгэмж, 20860 хүүхдэд 24.5 тэрбум төгрөгийн хүүхдийн мөнгө олгогдсон. Мөн хөдөлмөр эрхлэлтийн цахим систем "ЕJOB" платпормыг ажил хайгч, ажил олгогч, олон нийтэд сурталчилж, мэдээллийн дата баазыг нэмэгдүүлэн ажиллаж байна.</p> <p>Нийгмийн даатгалын 32 төрлийн үйлчилгээнээс нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлтийн мэдээллээ цахимаар харах, хяналт тавих, хэвлэн авах, нийгмийн даатгалын лавлагаа, тодорхойлолт авах, сайн дурын даатгалын гэрээ байгуулах, сунгах, жирэмсний болон амаржсаны тэтгэмж олгохыг хүссэн өргөдөл гаргах, хөдөлмөрийн чадвар түр алдсаны тэтгэмж олгохыг хүссэн өргөдөл гаргах, ажилгүйдлийн тэтгэмж олгохыг хүссэн өргөдөл гаргах, нийгмийн даатгалын шимтгэлийн тайлан илгээх, тэтгэвэр тогтоолтын хяналтын хуудсыг авах (цахим тэтгэврийн дэвтр) зэрэг 14 төрлийн үйлчилгээг 100 хувь бүрэн цахимжуулав.</p>	100
4.1.2	Төрийн байгууллагын үйл ажиллагааны ил тод байдлыг нэмэгдүүлж, иргэд олон нийтийн оролцоог хангана.	<p>Аймгийн вэб сайтыг бүрэн шинэчилж, сумдын вэб сайтыг шинэчлэх ажлыг шат дараатайгаар хийж байна. Ингэснээр иргэд вэб сайтаар дамжуулан төрөөс гарч буй бодлого шийдвэрийн талаарх мэдээллийг цаг алдалгүй авч хэвшсэн бөгөөд цаг үеийн болон салбарын мэдээ мэдээлэл, хууль тогтоомжийг сурталчлан үйл ажиллагааны ил тод байдлыг нэмэгдүүлж, иргэд олон нийтийн оролцоог хангаж байна. 2023 оны жилийн эцсийн байдлаар аймгийн вэб сайт (bulgan.gov.mn)-д 65729 иргэн хандаж мэдээлэл авчээ.</p> <p>Аймгийн хэмжээнд 23 байгууллага, 12 сум, 1 тосгоны вэб сайтын үйл ажиллагаа хэвийн явагдаж байгаа бөгөөд энэ онд орон нутгийн төсвийн 13.1 сая төгрөгөөр 2 сум, 1 агентлаг вэб сайттай болсон. Төсөв санхүүгийн хүндрэлээс шалтгаалан 1 байгууллага, 4 сум вэб сайтаа шинэчлэх засварын ажил үргэлжилж байна.</p>	90.0
4.2. Мэргэшсэн, ёс зүйтэй төрийн алба-хүнд сурталгүй төрийн үйлчилгээ. Чадахуйн зарчимд суурилсан мэргэшсэн, тогтвортой төрийн албыг бэхжүүлж, төрийн үйлчилгээний үр дүн, үр нөлөөг дээшлүүлнэ.			

4.2.1	Төр, иргэний нийгмийн байгууллагын түншлэлийг бэхжүүлж, шийдвэр гаргах түвшинд иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлж, эрх ашгийг дээдэлсэн зөв бодлогыг хэрэгжүүлнэ.	Төр, иргэний нийгмийн байгууллагын хамтын ажиллагааны хүрээнд 2023 онд төр захиргааны байгууллага болон аймгийн Засаг даргын дэргэдэх хэрэгжүүлэгч агентлагууд 120 төрийн бус байгууллагатай хамтран ажиллаж, давхардсан тоогоор 150 гаруй ажил, арга хэмжээг зохион байгууллаа. Шийдвэр гаргах түвшинд иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэхээр аймгийн хэмжээнд 33 удаагийн хэлэлцүүлэг, 11 удаагийн нийтийн сонсгол зохион байгуулж, 894 төрийн байгууллага, 3162 иргэнийг оролцуулан санал авч иргэдийн оролцоо 92.2 хувиар нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна.	100
4.2.2	Төрийн албаны хүний нөөцийг үе шаттай сургаж, мэргэшүүлэн төрийн албан хаагчдын ажиллах нөхцөл боломжийг сайжруулж, төрийн үйлчилгээний үр дүн, үр нөлөөг дээшлүүлнэ.	Удирдлагын академийн мэргэшүүлэх сургалтад 45 албан хаагчийг хамруулж, төрийн албанд шинэ тутамд орсон 123 залуу албан хаагчид мэдлэг олгох, чадавхжуулах сургалтыг зохион байгуулав. Аймагт дутагдалтай байгаа төрийн албан хаагчийг нөхөх зорилгоор төрийн албаны ерөнхий шалгалтыг 4 удаа, тусгай шалгалтыг 6 удаа зохион байгуулж, зарим орон тоог нөхсөнөөр төрийн албанд ажиллагсдын тоо өмнөх оноос 1.3 хувиар нэмэгдсэн үзүүлэлтэй байна. Энэ онд давхардсан тоогоор 589 сул орон тоонд ерөнхий болон тусгай шалгалтыг зохион байгуулж, 121 иргэнийг нэр дэвшүүлэн томилж, төрийн байгууллага хооронд 8 албан хаагчийг сэлгэн ажлуулсан. Аймгийн хэмжээнд хүний нөөцийн бүрдүүлэлтийг ангилан авч үзвэл төрийн захиргаа 89.5 хувь, боловсрол 96.3, эрүүл мэнд 90.1, хөдөө аж ахуй 83.3, соёл, урлагийн салбар 62.0 хувьтай байна. 2023 онд Бугат сумын ЗДТГ-ын барилгын засварыг орон нутгийн төсвийн 300.0 сая төгрөгөөр, Гурванбулаг сумын ЗДТГ-ын барилгын засварыг 50.0 сая төгрөгөөр тус тус хийж гүйцэтгэлээ. Мөн орон нутгийн төсвийн 50.0 сая төгрөгөөр Орхон, Хишиг-Өндөр, Рашаант, Сайхан, Сэлэнгэ сумын Засаг даргын тамгын газрын барилгад урсгал засвар хийж, албан хаагчдын ажиллах нөхцөл бололцоог сайжруулав.	97.5
4.2.3	Төрийн байгууллагад хандсан иргэдийн өргөдөл, гомдол, хүсэлтийг цахимаар хүлээн авч шуурхай шийдвэрлэнэ.	Аймгийн Засаг даргын тамгын газарт 2023 онд 267 өргөдөл ирснээс ЗГХЭГ-ын 11-11 төвд ирүүлсэн 85, цахим болон бичгээр 182 өргөдлийг хүлээн авч хуулийн хугацаанд бүрэн шийдвэрлэсэн. Өргөдөл хүсэлтийн дагуу эмчилгээний зардалд шаардлагатай 11, сургалтын төлбөрийн дэмжлэг хүссэн 29, нийт 40 иргэнд 68.9 сая төгрөгийн мөнгөн тусламж үзүүлээ. Цахим засаглал бодлогын хүрээнд иргэдээс төрийн байгууллага, албан тушаалтанд хандаж ирүүлсэн өргөдөл гомдол, санал хүсэлтийг цаг хугацаа орон зайнаас үл хамааран гаргах нөхцөл боломжийг бүрдүүлж, аймгийн Засаг даргын тамгын газар, 8 сумын Засаг даргын тамгын газар буюу 50.0 хувь нь, 15 агентлаг буюу 65.0 хувь нь байгууллагын албан ёсны вэб сайтдаа өргөдөл гомдол хүлээж авах цэс бий болгосон.	70.0
4.2.4	Төрийн бүх шатанд байгаа авлигыг таслан зогсоох, авлигаас урьдчилан сэргийлэх олон талт арга хэмжээнүүдийг зохион байгуулж, төр иргэдийн энэ төрлийн мэдээлэл солилцох боломжийг бүрдүүлнэ.	Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг хангах зорилгоор аймгийн 16 сум, 1 тосгоны 2017 төрийн алба хаагч, ЕБС-ийн 1452 сурагч, Булган сумын 49 төрийн болон төрийн өмчит байгууллагын 713 алба хаагч нарт Хөдөлмөрийн тухай хууль, Төрийн албан хаагчийн ёс зүйн тухай хууль, Авлигын тухай ойлголт, Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулиар 41 удаагийн сургалт хийсэн. Авлигаас урьдчилан сэргийлэх зорилгоор улсын хэмжээнд "Авлигын эсрэг жил" болгон зарлаж, Засгийн газраас "5Ш" ажиллагааг эхлүүлсэн. Уг ажлын хүрээнд аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын вэб сайт (www.bulgan.gov.mn)-ын Авлигын ил тод байдлын мэдээнд тайлант хугацаанд 21 видео контент, 6 ХАСУМ, 2 тайлан мэдээ тус тус оруулав. "Авлигын эсрэг нэгдье" аяныг "Булганы өнгө" ТББ-тай хамтран зохион байгуулан гудамж талбайд 13 төрлийн постер 23 зурагт хуудсыг байршуулсан. Мөн аяны талаар олон нийтийн цахим сүлжээнд 15 төрлийн видео контентыг байршуулан 1986 иргэн үзсэн байна. Төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд 2023 онд орон нутгийн төсвөөс 3.0 сая төгрөг зарцуулан төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг 95.3 хувьтайгаар Авлигатай тэмцэх газрын цахим сан (www.hutulbur.iaac.mn)-д тайлагнасан. 2023 онд албан тушаалын эсрэг гэмт хэрэг, зөрчил хууль хяналтын байгууллагад бүртгэгдээгүй.	90.0
4.2.6	MNS ISO 9001:2016 "Чанарын менежментийн тогтолцоо - шаардлагатай стандарт" төрийн байгууллагуудад нэвтрүүлнэ.	2023 онд Гурванбулаг, Дашинчилэн сумд "Чанарын менежментийн тогтолцоо-шаардлага ISO 9001:2015" стандартыг амжилттай нэвтрүүлж, Тэшиг, Булган, Хангал сумд Засаг даргын тамгын газар үйл ажиллагаандаа "Чанарын менежментийн тогтолцоо-шаардлага ISO 9001:2015" стандартыг нэвтрүүлэхээр баталгаажуулалтын шатанд явж байна. Энэ онд "КЮ сертф" ХХК-ийн аудитууд "Дотоод аудитор бэлтгэх нь" сургалтыг зохион байгуулан төрийн албан хаагчдыг чадавхжууллаа.	100

4.2.7	Уламжлалт харилцаат ОХУ, БНХАУ болон өндөр хөгжилтэй Япон, БНСУ, АНУ, БНТУ, БНБеларусь, Чех зэрэг улстай эдийн засгийн үр ашиг бүхий гадаад хамтын ажиллагааг хөгжүүлнэ.	2023 онд Буриад улсад аймгийн ИТХ-ын дарга тэргүүтэй төлөөлөгчид болон аймгийн удирдлагууд 2 удаагийн албан томилолтоор ажиллаж, тус улсын Тэргүүн А.С.Цыденов болон Засгийн газрын гишүүдтэй албан уулзалт хийж, олон улсын "Алтаргана" наадмын зохион байгуулалт, хөдөө аж ахуй, аялал жуулчлал, боловсролын салбарын хамтын ажиллагааг эхлүүлсэн. Мөн айлчлалын үеэр Закамень аймгийн дарга болон холбогдох төрийн байгууллагын удирдлагуудтай албан уулзалт хийж, цаашдын хамтын ажиллагааны чиглэлийг тодорхойлсон. Буриад түмний олон улсын "Алтаргана 2024" наадмыг зохион байгуулах ажлын хүрээнд 11 дүгээр сарын 2-3-ны өдрүүдэд хоёр улсын ажлын хэсгийн анхдугаар хуралдааныг зохион байгуулж, наадмын өдрийг товлосоо. Монгол Улсын Сайд, Боомтын сэргэлтийн үндэсний хорооны дарга Х.Булгантуяагаар ахлуулсан төлөөлөгчдийн багийн хамт Буриад улсад зохион байгуулагдсан Монгол, Оросын Засгийн газар хоорондын комиссын Бүс нутаг, хил орчмын хамтын ажиллагааны дэд комиссын XV хуралдаанд оролцож, Булган аймгийн Тэшиг сум дахь "Бага илэнхи"-ийн шалган нэвтрүүлэх боомтын хөгжлийн асуудлаар санал тавьсан. Оюутан, залуусыг гадаадын улс орнуудад суралцах, мэргэшүүлэх зорилт тавьж Буриад улсад малын эмчийн чиглэлээр 9 оюутныг 100 хувийн тэтгэлэгтэй, БНСУ-ын Кёэнги мужийн "Шинхан" их сургуультай хамтран аймгийн шилдэг 21 сурагчийг, БНБУ-ын Жодино хотын Техникийн коллежид 3 оюутан 100 хувийн тэтгэлгээр тус тус суралцаж байна. Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн тэтгэлгээр хэрэгжиж буй гадаадад хүний нөөцөө бэлтгэх төслийн хүрээнд 2023 онд манай аймгаас 5 сурагч БНХАУ-ын ТОП сургуульд 100 хувийн тэтгэлэгтэйгээр суралцаж эхлээд байна. 2023 оны 10 дугаар сард Солонгос улсын "BOYS SCOUT", аймгийн скаутын холбоотой байнгын хамтын ажиллагаатай байхаар үзэглэв. БНСУ-ын Чангвон хотод дэлхийн 20 гаруй орон оролцсон "MAMF" олон улсын фестивальд аймгийн соёл болон аялал жуулчлалыг 30000 гаруй гадны иргэдэд сурталчиллаа. Зүүн хойд Азийн нутгийн захиргаадын холбооны 14 дэх удаагийн Бүгд хурал 10 дугаар сард БНСУ-ын Ульсан хотод зохион байгуулагдсан бөгөөд тус хуралд Булган аймгаа төлөөлөн оролцсон. Зүүн хойд Азийн нутгийн захиргаадын холбоо (NEAR)-ны байгууллагад Монгол улсыг төлөөлөн ТЗУХ-ийн мэргэжилтэн М.Энжжаргал 1 жилийн хугацаатай ажиллаж байна. АНУ-аас Монгол Улсад суугаа Элчин сайдын яамны хамтын ажиллагааны хүрээнд тус Элчин сайдын яамны Иргэн цэргийн дэмжлэгийн бүлэг аймгийн Засаг даргын тамгын газар, Онцгой байдлын газар, Мал эмнэлгийн газар, Хүнс, хөдөө аж ахуйн газартай хамтран "Гамшиг ослоос урьдчилан сэргийлэх нь" сэдэвт сургалтыг зохион байгуулж, 70 гаруй төрийн албан хаагч оролцсон.	96.7
4.3. Хууль, эрх зүй, батлан хамгаалах. Иргэдийн аюулгүй амар тайван байдлыг хангана.			
4.3.1	Аймгийн төв болон сумын төвийн камержуулалтын нэгдсэн системийг шинэчлэн засварлаж, гэмт хэрэг зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, илрүүлэх, таслан зогсоох арга хэмжээг авч, гэмт хэрэг, зөрчлийн гаралтыг бууруулж, нийтийн хэв журам, аюулгүй байдлыг хангана.	Аймгийн төвийн камерын хяналтыг нэмэгдүүлэх, шинэчлэн засварлахад 100.0 сая төгрөгөөр 4.9 гГц утасгүй сүлжээний авто бааз байгуулж, аймгийн аж ахуйн нэгж, байгууллагуудын гадна талын хяналтын камерыг Цагдаагийн газрын дотоод сүлжээнд холбохоор 12 ширхэг Sector антенныг 3 цэгт байрлуулж, 38 цэгт 96 ширхэг хяналтын камерыг шинэчлэн засварлаж хэвийн үйл ажиллагаанд оруулсан. Тайлант онд Баян-Агт сум 15.0 сая төгрөгөөр 15 ширхэг, Хангал сум 20.0 сая төгрөгөөр 12 ширхэг теле хяналтын камер тус тус шинээр суурилуулсан. Аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2023 оны ээлжит 14 дүгээр хуралдаанаар 15.0 сая төгрөг шийдвэрлүүлэн 16 сумын цагдаагийн хэсгийн кобан байранд skyworth брэндийн 360 эргэдэг PTZ камер байршуулан үйл ажиллагаандаа ашиглаж байна. Аймгийн хэмжээнд 2023 онд 392 гэмт хэрэг бүртгэгдсэн нь өнгөрсөн оны мөн үетэй харьцуулахад 75 буюу 16.1 хувиар буурсан байна.	87.5
4.3.2	Мансууруулах бодис хэрэглэгч, архинд донтогчдод эрүүл мэндийн болон сэтгэл зүйн засал, нийгмийн тусламж үйлчилгээг үзүүлэх, урьдчилан сэргийлэх хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлнэ.	"Зөв дадал архигүй орчин" хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд энэ онд орон нутгийн төсвөөс 7.0 сая төгрөг зарцуулан төлөвлөгөөний хэрэгжилт 88.9 хувьтай байна. Уг хөтөлбөрийн хүрээнд Цагдаагийн газрын ахмадын зөвлөлтэй хамтран Архидан согтуурахтай тэмцэх тухай хууль, архинаас татгалзах амьдралын зөв дадал суулгах, ажилтай орлоготой болгох зорилгоор танин мэдэхүйн нөлөөллийн сургалтыг 16 сум, 1 тосгонд зохион байгуулж, 2897 иргэн, 2768 төрийн албан хаагч, ЕБС-ийн 1896 сурагч хамрагдсан. Архины хамааралтай 597 иргэнд ганцаарчилсан зөвлөгөө өгсөн. Мөн аймгийн хэмжээнд архинаас ангижрах 7 "АА" цуглаан зохион байгуулагдаж, тус бүр 10-20 хүн хамрагдаж бусаддаа үлгэрлэж байна. Энэ онд согтуугаар үйлдэгдсэн гэмт хэрэг 47 бүртгэгдэж, өмнөх оны мөн үеэс 57 нэгжээр буюу 54.8 хувиар буурсан байна. Орон гэргүй болон байнга архины хамааралтай 15 иргэнийг албадан эмчилгээнд явуулах бэлтгэл ажил хангагдаж байна. Аймгийн хэмжээнд мансууруулах, донтуулах үйлчилгээний /Каннабис/ төрлийн ургамлын тархац тогтоогдсон нутаг дэвсгэрт зэрлэг байдлаар ургаж буй ургамлын тархацыг зогсоох, устгах ажлыг 2023 оны 06 дугаар сард зохион байгуулав. 2023 онд энэ төрлийн гэмт хэрэг, зөрчил бүртгэгдээгүй.	95.0

4.3.3	Зам тээврийн осол, гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх үр нөлөөтэй бодлогыг хэрэгжүүлэх замаар замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангаж, зам тээврийн осол, түүнээс үүдэх хор уршгийг бууруулна.	Улсын хэмжээнд замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах, зам тээврийн осол, гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх "Нэг зам-Нэг соёл" аяныг зарласантай холбогдуулан уг аяныг аймгийн хэмжээнд 6 сарын турш зохион байгууллаа. Мөн аймгийн хэмжээнд 10 удаагийн хэсэгчилсэн арга хэмжээг зохион байгуулж, аймаг, сумын Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх салбар зөвлөлүүдээс 14.3 сая төгрөгөөр санхүүжүүлсэн байна. Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах 2023 оны төлөвлөгөөг 91.0 хувьтай хэрэгжүүлэн ажиллав. Энэ онд хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг 25 бүртгэгдсэн нь өнгөрсөн оны мөн үеэс 16.0 хувь буюу 4 гэмт хэргээр буурсан байна.	100
4.3.4	Хүүхэд, эмэгтэйчүүдийг бэлгийн мөлжлөг, хүн худалдаалах гэмт хэрэгт өртөж хохирохоос урьдчилан сэргийлэх, нөлөөллийн арга хэмжээг төр, хувийн хэвшлийн түншлэлд тулгуурлан өргөжүүлнэ.	Хүүхэд, эмэгтэйчүүдийг гэмт хэрэгт өртөж хохирохоос урьдчилан сэргийлэх, сургалт, нөлөөллийн арга хэмжээг 24 удаа зохион байгуулж, 782 хүнийг хамруулан ажилласан. Энэ онд гэмт хэрэгт 17 хүртэлх насны 21 хүүхэд холбогдсон нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 4 хүүхдээр буюу 16.0 хувиар буурсан байна. Мөн хүчиндэх гэмт хэрэг 13 бүртгэгдсэн нь өмнөх оны мөн үеэс 5 хэргээр буюу 27.8 хувиар буурсан. Хүүхэд, эмэгтэйчүүдийн бэлгийн мөлжлөг, хүн худалдаалах гэмт хэрэг гараагүй.	100
4.3.5	Баривчлах байрыг стандартын шаардлагад нийцүүлнэ.	Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газар нь баривчлах шийтгэл эдлүүлэх үйл ажиллагааг 2022 оноос хэрэгжүүлж эхэлсэн ба тус ажлын хүрээнд цагдан хорих байрны 26 хүний багтаамжтай 1-5 дугаар өрөө болон коридорт иж бүрэн засвар үйлчилгээ хийж дуусгасан.	100
4.3.6	Архивын баримтын хадгалалт, хамгаалалтын нөхцөлийг сайжруулна.	Төрийн Архивын тасагт төрийн байгууллагын газар эзэмших эрхийн бүртгэлийн Э-0405000803 дугаарт бүртгэл бүхий 000011712 дугаартай гэрчилгээ 2021 онд олгогдсон. 2022 онд Архивын тасгийн барилгын зураг төслийн ажлыг ОСИБ ХХК 58.8 сая төгрөгөөр хийж гүйцэтгэсэн. Төрийн Архивын тасгийн барилгыг бариулах саналыг Хууль зүй, дотоод хэргийн яаманд хүргүүлэв.	30.0
4.3.7	Хуулийн салбарын байгууллагуудын автомашин, тусгай зориулалтын техник хэрэгслийн хангалтыг үе шаттайгаар шинэчилж, ажиллах орчныг сайжруулан үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.	Цагдаагийн газрын гэмт хэрэг, зөрчлийн дуудлага мэдээлэлд үүрэг гүйцэтгэдэг 4 ширхэг фургон маркийн автомашиныг засварлах, Улсын бүртгэлийн хэлтэст "Гэрэгэ" киоск машин /төхөөрөмж/ худалдан авахад аймгийн Засаг даргын нөөц хөрөнгөөс 23.3 сая төгрөгийг шийдвэрлэсэн. Мөн Хаалттай 439 дүгээр хорих ангийн эмнэлэгт шаардлагатай тоног төхөөрөмж, эмнэлгийн хэрэгсэл худалдан авахад 15.0 сая төгрөг, Хилийн цэргийн 0286 дугаар ангид 5.0 сая төгрөгийн дэмжлэгийг тус тус үзүүлэв. Хангал, Могод, Дашинчилэн сум, Хялганат тосгоны сумын цагдаагийн хэсэгт автомашин худалдан авах, засварлахад 57.8 сая төгрөгийн санхүүжилтийг орон нутгийн төсвөөс шийдвэрлэсэн. Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд, аймгийн Засаг даргатай хамтран ажиллах гэрээний дагуу Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын харьяа хаалттай 439 дүгээр хорих ангийн алба хаагчдын нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэх зорилгоор батлагдсан төсвийн хүрээнд 2021-2023 онуудад 1215.7 сая төгрөгийн санхүүжилтийг сайдын багцад тусгуулан спорт заалны барилгын ажил хийгдэж, гүйцэтгэл 93.0 хувьтай байна. Мөн ашиглалтын гэрээгээр аймгийн Нийгмийн даатгалын хэлтсийн ашиглаж байсан 380 м.кв талбай бүхий 9 өрөө байранд Шүүх шинжилгээний хэлтсийг байрлуулан ажиллах орчин нөхцөлөөр хангав.	100

4.3.8	Иргэдэд эрх зүйн албан бус боловсрол олгох чиглэлээр хөтөлбөр батлуулан хэрэгжүүлнэ.	<p>"Бүх нийтийн эрх зүйн боловсрол" хөтөлбөрийн хүрээнд аймгийн Шүүхийн дэргэдэх Ахмад хуульчдын холбоо, Цагдаагийн газрын дэргэдэх Ахмадын зөвлөл, "Булганы өнгө" ТББ, "Булган дурсамж фото" ТББ, "Булганы мэдээ" сонин, "Сайхан Монгол" телевизтэй хамтран ажилласан. Үүний үр дүнд хөдөөгийн алслагдсан 13 багийн 2025 малчин өрхөд эрх зүйн багийн үйлчилгээг үзүүллээ. Мөн 16 сум, 1 тосгоны 2789 хүүхэд, 1897 ахмад настан, 986 хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн, давхардсан тоогоор 6821 иргэн, төрийн алба хаагч нарт эрх зүйн багаар дамжуулан эрх зүйн сургалт зохион байгуулан 4988 ширхэг гарын авлага, тараах материал хүргэжээ. Эрх зүйн хөтөч буланд 379 төрлийн хууль, эрх зүйн мэдээллийг байршуулан давхардсан тоогоор 3401 иргэн үзсэн байна. Эрх зүйн хөтөч нарын шинээр мөрдөгдөж буй хуулиудаар бэлтгэсэн 3115 ширхэг гарын авлага, хууль хяналтын байгууллагуудын эрх зүйн 2401 ширхэг зөвлөмж, материалыг 2982 малчинд хүргэсэн. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэн ажилласнаар иргэдийн хууль эрх зүйн боловсрол нэмэгдэж, Булган аймгийн Эрүү, Иргэний хэргийн болон Эвлэрүүлэн зуучлахаар зөрчигдсэн эрхээ шийдвэрлүүлэх зорилгоор 2023 онд 2665 иргэн хандаж үйлчлүүлсэн нь өнгөрсөн оны мөн үеэс 11.7 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна. Энэ онд 244 иргэн хууль зүйн зөвлөгөө авсан нь өнгөрсөн оны мөн үетэй адил түвшинд байна. Хөтөлбөрийн хэрэгжүүлэхэд тайлант онд 15.0 сая төгрөгийг төлөвлөж, 2023 оны төлөвлөгөөний хэрэгжилт 95.7 хувьтай байна.</p>	100
4.3.9	Аймаг, сумын гамшгийн эрсдэлийн үнэлгээ, тойм судалгаа, хийж, гамшиг аюулт үзэгдлийн эрсдэлийг бууруулах арга хэмжээ авч, техник тоног төхөөрөмжөөр үе шаттай хангана.	<p>Гамшгаас хамгаалах хяналт шалгалт, сургалт зохион байгуулах удирдамж хүрээнд Онцгой байдлын газар, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар хамтран 2 ажлын хэсэг 16 сум, 1 тосгонд ажиллаж, ангиллын сургалт /удирдах ажилтан, ажилтан, мэргэжлийн анги, иргэд, сурагчид/ зохион байгуулан, байгууллага, аж ахуйн нэгжүүдийн гамшгаас хамгаалах болон галын аюулгүй байдлын бэлтгэл, бэлэн байдлыг шалгаж, зөвлөгөө зөвлөмжийг хүргүүлэв.</p> <p>2023 оны эхний 10 сарын байдлаар аймгийн хэмжээнд гамшгаас хамгаалах үйл ажиллагааны сургалтыг 122 удаа, 162 цаг зохион байгуулж, 4051 иргэн хамрагдаж, 2200 тараах материалыг хүргэсэн.</p> <p>2023 онд гамшгаас хамгаалах чиглэлээр 16 сум, 1 тосгоны гамшгаас хамгаалах болон гал түймэртэй тэмцэх сайн дурын хэсэг, мэргэжлийн ангийн бүрэлдэхүүнийг хөдөлмөр хамгааллын хувцас, аяны үүргэвч, шаардлагатай багаж хэрэгслээр хангах, гамшгаас хамгаалах сургууль, дадлага зохион байгуулах зэрэгт 255.4 сая төгрөг зарцуулжээ.</p> <p>Онцгой байдлын ерөнхий газрын хөрөнгө оруулалтаар Хангал сумын Хялганат тосгон дахь Гал түймэр унтраах, аврах 50 дугаар ангийн шинэ барилга, алба хаагчдын орон сууцны барилгын засварын ажил хийгдэж, 98.0 хувийн гүйцэтгэлтэй байна.</p>	100
4.3.10	Хутаг-Өндөр суманд эрэн хайх, аврах бүлгийг байгуулж, бэлэн байдлыг хангана.	<p>Хутаг-Өндөр суманд эрэн хайх, аврах салбар байгуулах шийдвэр гарч Онцгой байдлын ерөнхий газраас 60.0 сая төгрөг, Хутаг-Өндөр сум, орон нутгийн хөгжлийн сангаас 30.0 сая төгрөгийн санхүүжилтийг шийдвэрлэн барилга байгууламжийн засвар, тавиулан парк шинээр барьж ашиглалтад өгч 2022 оны 10 дугаар сараас үйл ажиллагаа явуулж эхэлсэн.</p> <p>2023 онд аймгийн орон нутгийн санхүүжилтээр шуурхай дуудлагын автомашинаар парк шинэчлэлт хийгдэж, гадна талын хашаа, дотор засварын ажлыг хийв.</p>	100
4.3.11	Батлан хамгаалах хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлж, орон нутгийн хамгаалах тогтолцоог бэхжүүлнэ.	<p>Батлан хамгаалах тухай хууль, Батлан хамгаалахын сайдын 2023 оны н/41 дүгээр тушаал, Засгийн газрын Батлан хамгаалах зарим чиг үүргийг Булган аймагт төлөөлөн 2023 онд хэрэгжүүлэх гэрээний дагуу 5 дугаар сарын 18-25-ны хооронд аймгийн бүх сумдаар батлан хамгаалах бодлого, хууль тогтоомж, зэвсэгт хүчний үйл ажиллагааг сурталчлах өдөрлөгийг зохион байгуулав. Батлан хамгаалахын сайдын тушаалаар "Оюутан цэрэг" сургалтад 10 оюутныг хамруулж, цэргийн албыг хаалгалаа. 2023 оны цэрэг халах, татах үйл ажиллагааг зохион байгуулж, Зэвсэгт хүчний Жанжин штабаас өгсөн хяналтын тоог 100 хувь биелүүлсэн. Монгол Улсын Их хурлын 2009 оны 33 дугаар тогтоолоор цэргийн алба хаах насны дээд хязгаарт хүрсэн нэр бүхий 104 иргэнд цэргийн дүйцүүлэх албыг мөнгөн төлбөрийн хэлбэрээр орлуулан хаах журмын холбогдох заалтын дагуу 143.3 сая төгрөгийн мөнгөн төлбөрийг ноогдуулж, мөнгөн төлбөрийг барагдуулаад байна.</p> <p>Орон нутгийн хамгаалалтын тухай хууль, Батлан хамгаалахын сайдын 2020 оны А/133 дугаар тушаалын дагуу орон нутгийн хамгаалалтын томилгоот нэгжийн удирдах бүрэлдэхүүний сургалтыг 3 дугаар сарын 28-31-ний өдрүүдэд Бүрэгхангай, Могод, Хутаг-Өндөр сум, Хялганат тосгонд бүсчилсэн хэлбэрээр зохион байгуулж, сумын Засаг даргын тамгын газрын дарга нар болон багийн Засаг дарга нар, нийт 92 хүн хамрагдав. Тус сургалтаар онц болон дайны байдлын үед хуулиар хүлээсэн үүрэг, цагийн байдалд нийцүүлэн шийдвэр гаргах арга барил, дадлага, чадвар эзэмшүүлээ. Аймаг, сумын орон нутгийн хамгаалалтын төлөвлөгөөнд томилгоожуулсан хүн, техникт сумын ЗДТГ-ын дарга нартай хамтран тодотгол хийж, нотломж үйлдэв. Орон нутгийн хамгаалалтын нөөцийг үе шаттайгаар бүрдүүлэх зорилгоор шаардлагатай материал, хэрэгслийн судалгаа гаргаж, цэргийн дүйцүүлэх албаны мөнгөн төлбөрөөс хөрөнгийг шийдвэрлэсэн.</p>	72.5

ТАВ. БҮС, ОРОН НУТГИЙН ХӨГЖЛИЙН БОДЛОГО			
5.1. Бүс, орон нутгийн хөгжлийг дэмжиж, дэд бүтцийг хөгжүүлэн орон нутаг дахь иргэдийн амьдралын чанарыг дээшлүүлнэ.			
5.1.1	Булган, Орхон суманд бетон зуурмагийн үйлдвэр байгуулж, үйл ажиллагааг тогтворжуулна.	"Дэвших конкрет" ХХК-ийн бетон зуурмагийн үйлдвэр Орхон сумын нутагт хайрга дайрганы хайгуулын зөвшөөрөл авч, орон нутгийн бүтээн байгуулалтад 540 тонн зуурмаг нийлүүлж ажилласан. Тус үйлдвэр нь цагт 30 м.куб бетон зуурмаг нийлүүлэх хүчин чадалтай бөгөөд сумдын бүтээн байгуулалтад чанартай бүтээгдэхүүн нийлүүлэх боломжийг бүрдүүлээд байна.	100
5.1.2	Хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэл, технологийн паркийг хөгжүүлж, хөдөө аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, экспортын хэмжээг нэмэгдүүлнэ.	Энэ онд "Ачуут констракшн" ХХК Булган-Хөвсгөл чиглэлийн улсын чанартай авто зам дагуу 3 давхар худалдаа үйлчилгээний цогцолбор төвийг бүтээн байгуулж, ашиглалтад оруулав. Булган аймагт үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүнийг худалдан борлуулах зориулалт бүхий худалдааны дундын бүсийг Орхон сумын Халиун багт төлөвлөж, 2023 онд улсын төсөвт 350.0 сая төгрөг тусгуулж, зураг төсвийг боловсруулж байна. Бүрэгхангай суманд мал мах бэлтгэл, нядалгааны цэг барьж, Булган сумын "Бүрэн луу" ХХК мал мах бэлтгэлийн цехийн дэргэд 9x11 хэмжээтэй хөргүүртэй агуулах, 6x4 хэмжээтэй 2 ширхэг гүн хөлдөөлтийн агуулах барьж, Хутаг- Өндөр сумын "Занаду разорбак" ХХК мал нядалгааны стандартын шаардлага хангасан цех ашиглалтад оруулав. Орон нутгийн үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүний борлуулалтыг дэмжиж, сүлжээг өргөтгөх, сурталчлах зорилгоор "Алтан намар", "Намрын ногоон өдрүүд-Air day", "Айрагны баяр"-ын үзэсгэлэн худалдаанд үйлдвэрлэгч, малчид, иргэдийг зохион байгуулан оролцууллаа.	70.0
5.1.3	Өрхийн орлогод нийцсэн, амины, түрээсийн гэх мэт инженерийн шийдэл бүхий орон сууцны хангамжийг нэмэгдүүлж, Булган суманд 150, сумдад 50-аас доошгүй айлын орон сууц барина.	Хутаг-Өндөр сумын төвд 2 айлын орон сууцны барилгыг орон нутгийн төсвийн 110.0 сая төгрөгөөр "Бугат ариг" ХХК гүйцэтгэсэн. Хангал сумын Хялганат тосгонд төрийн албан хаагчдын 6 айлын орон сууцны барилга угсралтын ажлыг 420.0 сая төгрөгөөр "Эрдэнэс эко-үүр" ХХК гүйцэтгэж байгаа бөгөөд 2023 оны 12 дугаар сард ашиглалтад оруулахаар ажиллаж байна. Сайхан сумын төвд төрийн албан хаагчийн 4 айлын орон сууцны барилга угсралтын ажлыг орон нутгийн төсвийн 280.0 сая төгрөгөөр "Баганадант" ХХК гүйцэтгэж байгаа бөгөөд 2023 оны 12 дугаар сард багтаан ашиглалтад оруулахаар ажиллаж байна. Тус төслүүд бүрэн хэрэгжсэнээр орон нутагт ажиллаж буй залуу төрийн албан хаагчдыг тохилог орон сууцаар ханган, тогтвор суурьшилтай ажиллаж амьдрах нөхцөл бүрдэнэ. Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газрын албан хаагчдын 8 айлын орон сууцны барилгыг "Хурмастын хүлэг" ХХК өөрийн хөрөнгөөр хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр барьж, 2023 онд ашиглалтад оруулсан. Булган сумын 6-р багт "Их ураг" ХХК үйлчилгээ бүхий 25 айлын орон сууцны барилгыг барьж ашиглалтад оруулж, Булган сумын 5-р багт иргэн Ш.Баттөр хувийн хөрөнгө оруулалтаар 56 айлын орон сууцны барилга барьж байгаа бөгөөд 2023 оны 12 дугаар сард ашиглалтад хүлээлгэж өгөхөөр ажиллаж байна. "Нүнжиг өргөө" ХХК 25 айлын нийтийн орон сууцны барилга барьж байгаа бөгөөд 2024 оны 4-р улиралд, Булган сумын 6-р багт "Их ураг" ХХК үйлчилгээ бүхий 25 айлын орон сууцны 2 дахь блокын барилгыг 2024 оны 3-р улиралд, Булган сумын 2-р багт "Хурмастын хүлэг" ХХК хувийн хөрөнгө оруулалтаар 25 айлын 5 давхар нийтийн орон сууцны барилгыг 2024 оны 3-р улиралд тус тус ашиглалтад оруулах төлөвлөгөөтэй ажиллаж байна.	90.0
5.1.4	Булган сум, хөдөөгийн сумын төв суурин газруудын үерийн далан суваг, ус зайлуулах шугам сүлжээний ажлыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлнэ.	Улсын төсвийн 4279.5 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Хутаг-Өндөр сумын төвийн үерийн хамгаалалтын далан сувгийн угсралтын ажлын гүйцэтгэгчээр "Хангилцаг" ХХК шалгаран 2022 оноос сувгийн ажлыг гүйцэтгэж 2023 онд С-4 суваг, ус тосох байгууламжийн ажлыг гүйцэтгэж, улсын комисст хүлээлгэж өгсөн. Сайхан сумын төвийн үерийн хамгаалалтын далангийн ажлын гүйцэтгэгчээр "Хайдро проект" ХХК шалгаран 2020 онд 426.7 сая төгрөгөөр гэрээ байгуулан ажлыг эхлүүлсэн. Ажлын гүйцэтгэл 70 хувьтай явагдаж байх үед үер буусны улмаас ажлын тоо хэмжээнд өөрчлөлт орж, нэмэлт гэрээ байгуулан ажил эхэлсэн боловч мөн 2022 оны 7, 8 дугаар сард орсон аадар борооны улмаас дахин үер бууж суваг эвдэгдсэн. Улсын хэмжээнд цементний хомсдол үнийн хөөрөгдлөөс шалтгаалж ажил 2023 онд үргэлжлэхээр болж дахин он дамнасан боловч үлдэгдэл хөрөнгө татагдаж, 2024 онд үлдэгдэл 80.0 сая төгрөгийн хөрөнгийг шийдвэрлүүлэхээр Барилга, хот байгуулалтын яаманд санал хүргүүлсэн. Булган сумын 6-р баг, Хужир толгойн үерийн сувгийн ажлын зураг төслийг мэргэжлийн байгууллагаар гүйцэтгүүлэн хөрөнгө оруулалтыг шийдүүлэхээр холбогдох газарт хүргүүлээд байна	66.7

5.1.5	Инженерийн шугам сүлжээний өргөтгөл, шинэчлэлийн ажлыг үргэлжлүүлнэ.	Энэ онд 2-р шатны Хангал, Бүрэгхангай, Орхон, Сэлэнгэ сумын усан сангаар төвлөрсөн системд холбох шугамын ажилд аймгийн орон нутгийн төсөвт 989.0 сая төгрөг тусгаж, шугамын угсралтын ажлууд хийгдэв. Бүрэгхангай сумын цэвэр усны даралтад цамхаг барих 2-р шатны ажлыг 2023 онд орон нутгийн төсвийн 400.0 сая төгрөгөөр "Эрин гүрэн" ХХК гүйцэтгэж, ашиглалтад оруулсан. Орхон сумын цэвэр усны даралтад цамхагийн 2-р шатны ажлыг орон нутгийн төсвийн 200.0 сая төгрөгөөр "Сайхан хульж" ХХК гүйцэтгэж байгаа бөгөөд 90.0 хувьтай явагдаж байна. Сэлэнгэ сумын төвийн цэвэр усан сангийн даралтад цамхагийг шинээр барихаар аймгийн байгаль хамгаалах сангаас 149.0 сая төгрөг тусгаж, ажлын гүйцэтгэгчээр "Баатар шүтээн уул" ХХК шалгаран гэрээ байгуулаад байна. Сайхан сумын төвд хоногт 50 м.куб ахуйн бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг 691.0 сая төгрөгөөр гүйцэтгэж, ашиглалтад хүлээлгэж өгсөн. Булган сумын 6-р баг Д хэсэгт амины орон сууцны гадна дулаан, цэвэр хэрэглээний халуун ус, ариутгах татуургын шугамын ажлыг 600.0 сая төгрөгөөр гүйцэтгэсэн. Эдгээр төслүүд амжилттай хэрэгжиж аймаг, сумын төвийн айл өрхүүд эрүүл, ая тухтай орчинд ажиллаж амьдрах нөхцөл бүрдээд байна.	95.0
5.1.6	Авто зам, замын байгууламжийг өргөтгөж, Орхон-Хишиг-Өндөр-Гурванбулаг сум чиглэлийн хатуу хучилттай авто замын үргэлжлэл 99.7 км, Хялганат-Хангал-Эрдэнэт чиглэлийн 53.6 км хатуу хучилттай авто замыг барьж, ашиглалтад оруулна.	Орхон-Хишиг-Өндөр-Гурванбулаг сум чиглэлийн 99.7 км хатуу хучилттай авто замын ажлын үргэлжлэл 31.08 км хатуу хучилттай авто замыг "Рэс" ХХК 2022 оноос гүйцэтгэж эхэлсэн бөгөөд Зам, тээврийн хөгжлийн яамтай 29880.0 сая төгрөгийн гэрээ байгуулсан. Замын ажлын явц 34.0 хувьтай байна. Хишиг-Өндөр сумаас Гурванбулаг сум хүртэлх 67.9 км үлдэгдэл хатуу хучилттай авто замын ажилд 2024 оны улсын төсөвт 43.6 тэрбум төгрөг төлөвлөгдсөн. Хялганат-Хангал-Эрдэнэт чиглэлийн хатуу хучилттай авто замын ажил нийт 4 багц бөгөөд Хялганат доторх 10 км авто замыг "Увт инвест" ХХК, Хялганат тосгоны Сэлэнгэ голын гүүрнээс Хангал сумын гүүр хүртэлх 22.3 км авто замыг "Замын бетум" ХХК, "Эрдэнэт үйлдвэр" төрийн өмчит үйлдвэрийн газрын "Сэлэнгэ" амралт болон "Олимп" амралт хүртэлх 10 км зам, мөн гүүр далангийн ажлыг "Жавхлант харгуй" ХХК, Хангал сумын гүүрнээс Орхон аймгийн 3 замын уулзвар хүртэлх 30 км авто замын ажлыг "Хурдны зам" ХХК гүйцэтгэж ашиглалтад оруулсан бөгөөд улсын төсвөөс 58800.0 сая төгрөгийг зарцуулж, Хялганат-Хангал-Эрдэнэт чиглэлийн 53.6 км авто замыг хатуу хучилттай болгосон.	75.0
5.1.7	Багийн төвүүдийг үүрэн телефон сүлжээнд хамруулж, нутаг дэвсгэрийн хэмжээгээр үүрэн холбоо, өндөр хурдны интернет ашилах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.	Бугат, Дашинчилэн, Могод, Сайхан, Тэшиг, Хангал, Хишиг-Өндөр, Хутаг-Өндөр сумын 11 байршилд үүрэн холбооны сүлжээний антен байршуулах зориулалтаар газар зохион байгуулалтын 2023 оны төлөвлөгөөнд тусгаж, газар олголтыг хийсэнба Сайхан сумын 6 дугаар баг Эрээний уурхайн орчим Эрээн уулын урд үзүүрт үүрэн холбооны Юнител ХХК антен байршуулж, ашиглалтад оруулсан.	50.0
5.1.8	Цахилгаан, эрчим хүчний хангамжийг сайжруулж, найдвартай ажиллагааг дээшлүүлнэ.	Баяннуур суманд орон нутгийн төсвийн 257.2 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар "Цац эрчис" ХХК Өлзийт багт 167 ширхэг төмөр бетонон тулгууртай СИБ кабель ашиглалтад орууллаа. Мөн гэр хорооллын хүчдэлийг сайжруулах үүднээс 10/04 кВТ-ын дэд станц шинээр барьж, ашиглалтад оруулсан. Хишиг-Өндөр сумын төвийн 04 кВТ-ын цахилгаан дамжуулах агаарын шугамыг төмөр бетон тулгуур СИП кабелиар шинэчлэх 3 үе шаттай ажил хийгдэж, 2023 онд сүүлийн 2 станцыг сольж, бүх станцууд бүрэн шинэчлэгдсэн.	100
5.1.9	Цөлжилтийн төлөв байдлын судалгаа хийж, тэмцэх арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.	Байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн баялгийг нөхөн сэргээх арга хэмжээний хүрээнд Баяннуур, Дашинчилэн сумын 4 га талбайд ойн зурвасын ажлын 1, 2 дугаар багцад "Хөвөнтөн Ой" ХХК шалгарч тарилтын ажлыг орон нутгийн төсвийн 90.0 сая төгрөгөөр 100 хувь хийж гүйцэтгэлээ. Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар Рашаант суманд элсний нүүлтээс сааруулах механик хаалт 8 га талбайд хийх ажлын гүйцэтгэгчээр "Есөн мөнх сүлд" ХХК 71.5 сая төгрөгөөр шалгарч, торон хашаа барих ажлыг хийв. Мөн сүрлээр механик ажил хийж гүйцэтгэсэн. Орон нутгийн төсвийн 64.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар хаврын улиралд Сайхан, Рашаант, Дашинчилэн, Баяннуур, Гурванбулаг, Хангал сумын бэлчээрийн 40.0 мянган га талбайд энгийн механик, биологийн аргаар бэлчээрийн хортон мэрэгчидтэй тэмцэх ажлыг зохион байгуулсан. Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар намрын улиралд Баян-Агт, Бүрэгхангай, Сайхан, Рашаант, Дашинчилэн, Баяннуур, Гурванбулаг сумдын 30.0 мянган га талбайд зохион байгуулахаар төлөвлөсөн ч цаг агаарын байдлаас шалтгаалан хугацаа хойшлоод байна.	100

5.1.10	Орон нутагт шилжин суурьшсан иргэд, аж ахуйн нэгжүүдийг цогц бодлогоор дэмжинэ.	Орон нутагт шилжин суурьших иргэд, аж ахуйн нэгжүүдийн тоог нэмэгдүүлэх зорилгоор "Нээлттэй Булган" хөтөлбөрийг боловсруулан, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэн ажиллахад шаардагдах 160.0 сая төгрөгийг орон нутгийн төсвөөс шийдвэрлэн ажиллаж байна. Хөдөөд шилжин суурьших сонирхол бүхий иргэдэд аймаг, орон нутгийн давуу талыг сурталчлах зорилгоор "Мэдээллийн ТҮЦ" -ийг ажиллуулахын зэрэгцээ орон нутгийн түвшинд хөрөнгө оруулалтыг татах зөвлөлдөх уулзалт, "Хөдөөгийн сэргэлт-Хөрөнгө оруулагчдын чуулган"-ыг тус тус зохион байгуулж 41.7 сая төгрөгийг зарцуулсан. 2023 онд манай аймагт 721 хүн шилжин ирсний 33.3 хувийг Улаанбаатар хотоос ирсэн иргэд эзэлж байгаа бол 72 аж ахуйн нэгж шинээр байгуулагдаж, 4 аж ахуйн нэгж Улаанбаатар хотоос шилжин ирсэн байна.	90.0
--------	---	--	------